

TARTU RIIKLIK ÜLIKOO L

EESTI KEELE KATEEDER

KESKMISE

KOOLIASTME ÕPILASTE

KIRJANDITE SÕNAVARA

DIPLOMITÖÖ

HELLE-MAIE S I L L A

TARTU 1964

E e s s õ n a

Käesolevas diplomitöös on jälgitud õpilaste sõnavara sõnaliikide järgi keskmise kooliastme õpilaste kirjandeis /viiendast kaheksanda klassini/. Vaatluse alla on võetud keskmise astme kirjandid põhjusel, et neil aastatel on õpilaste sõnavara kasv kõige ilmsem.

Diplomitöös on analüüsitud üldse 120 kirjandit 20 klassist. Tööd on saadud 1963. ja 1964. aastal Tartu X 8-klassilisest Koolist, Tartu V Keskkoolist ja Nõo Keskkoolist. Igalt õpilaselt on võetud üks töö. Mõnede Tartu X 8-klassilise Kooli õpilaste kirjandeid on jälgitud kahel aastal järjest /1963. ja 1964. aastal/. Sellega avanes võimalus otseselt võrrelda eri sõnade osatähtsust ühe õpilase juures erinevatel aastatel ja panna tähele kordumatute sõnade arvu kasvu. Mõlemal aastal on võetud ainult üks vastava õpilase kirjand. Kahel aastal järjest on vaadeldud viiendakuuenda ja kuuenda-seitsmenda klassi õpilaste töid.

Statistilise ülevaate saamiseks sõnaliikidest ja eri sõnavarast kirjandeis on igast tööst loendatud mehaaniliselt 120 sõna. Liitöeldise osad /enne- ja täismineviku vormid, samuti eitav kõne/ on seejuures loendatud eri ühikutenä, hiljem on nad aga arvestatud üheks sõnaks. Sellest on tingitud erinev sõnade arv analüüsitavais töödes. Enamasti on igast klassist vaadeldud kaht viiega, kaht neljaga ja kaht kolmega hin-

natud kirjandit. Vajaliku arvu vastava hinde saanud kirjandite puudumisel on analüüsitud mõnd kahega hinnatud tööd või siis kolme kolmega, neljaga või viiega hinnatud tööd ühest klassist.

Kirjandid on märgitud autori initsiaalidega, hindegaga, klassi ja kooli numbriga.

Diplomitöö sissejuhatavas osas on puudutatud sõnavaraõpetust koolis, selle tähtsust ja sõnavaralist tööd seoses kirjanditega. On vaadeldud ka lühidalt kirjandites esinevaid vigu. Kirjandite analüüsi tulemused on esitatud tabelite kujul /120 tabelit/, mis annavad ülevaate õpilaste kirjandite sõnavarast sõnaliikide järgi, paralleelselt sellega on sõnaliikide järgi ära toodud ka kirjandeis esinevad kordumatud sõnad. Kõigepealt on esitatud vastava sõnaliigi sõnade arv antud kirjandis, siis selle protsent sõnade üldarvust, seejärel eri sõnade arv ja nende protsent sõnade üldarvust. Parema ülevaate saamiseks on kõigi kirjandite eri sõnavara antud veel koondtabelitena klasside kaupa. Töö lõpus on lühike ülevaade õpilaste kirjandeis leidunud omapärastest sõnadest ja sõnastik, mis sisaldab 120 kirjandis vaadeldud katkendite ulatuses esinenud sõnu. Sõnastiku osas on jälgitud ka sõnade struktuurilist koostist.

Kuigi mitte kõigis vanemate klasside õpilaste töödes pole näha eri sõnade keskmise märgatavat kasvu, ei tähenda see siiski, et õpilaste sõnavara tervikuna poleks täienenud. Madalam eri sõnade protsent ei eita sõnavara absoluutset suurenemist. Käesolevas töös on antud üksnes statistiline keskmine eri sõnadest. Diplomitöö peamiseks ülesandeks on õpilaste sõnavara aktiviseerumise jälgimine. Kõige rohkem tähelepanu on pööratud sellele, kuidas õpilased os-

kavad kasutada eri sõnu. Kordumatute sõnade hulk tekstis on mõningal määral ka üldise sõnavaralise rikkuse näitajaks.

S i s s e j u h a t u s

Sõnavaraõpetusel on koolitöös keskne koht: "...mida täielikumalt üksikisik tunneb oma emakeele sõnavara, seda kindlamalt käsitseb ta keelt kui suhtlemisvahendit ja rahvuskultuuri vormi, seda täpsemalt tunnetab ta tegelikkust".¹

Õpilaste arengu seisukohalt on sõnavara täienemine küllaltki oluline. Mida ulatuslikum ja täpsem on õpilase sõnavara, seda kergem on tal mitmesuguste ainete põhialuste tundmaõppimine. Tuleb meeles pidada, et keel pole mitte ainult inimeste universaalseim ja täiuslikem suhtlemisvahend, vaid ka mõtlemisvahend. Kui inimene oma teisel eluaastal rääkima õpib, algab koos sellega ka tema inimlik tunnetamine, maailma ja ta enese peegeldamine mõtlemise kaudu. Kultuurse ja vaimselt kõrgeltarenenud inimese kujundamisele aitab keel palju kaasa. Perekonna keeleline keskkond ja igakülgne hoolitsus lapse eest kuni kooli astumiseni omavad suurt tähtsust isiksuse kujunemisel, sest koolis saab keel õppimise tähtsaimaks vahendiks.²

¹ G. Laugaste, Sõnavaraõpetusest emakeele tunnis.- Eesti keele õpetamise metoodika küsimusi III. Tallinn 1962, lk. 3.

² Günter Clauß, Hans Hiebsch, Die sprachliche Gestaltung des Unterrichts. Berlin 1958.

Koolitunud lastel on juba teatud sõnavaraline pagas kaasas. Koolis rikastub nende sõnavara aga pidevalt. Uued ained ja õpikud toovad endaga kaasa uusi sõnu ning mõisteid. Tutvutakse füüsika-, keemia-, geograafia- ja ajalooalaste sõnadega. Varem tundud sõnad saavad uue tähenduse, õpitakse tundma ühe sõna mitmeid tähenduslikke varjundeid. Näiteks võib siinkohal tuua sõna reaktsioon, mis omab eri tähendusi ajaloos ja keemias.

Õpetaja kasutab oma aine edasiandmisel õpilastele teatud kindlaid lauseplaane, teatud kindla struktuuriga lausetüüpe ja annab need aine õpetamisel edasi õpilastele. Samade lausepiltide vältimatu kordamine muutuva sisu juures tingib selle, et õpilased võtavad lõpuks omaks need lauseõpetuse vormid, samuti kogu sõnavara ja rakendavad selle tegevusse. Näitena võiks siinjuures mainida matemaatikat, sest just selle aine õpetamisel tarvitatakse kõige rohkem rangelt ühetüübilisi lauseid ja vormeleid.¹

Tootmisõpetuse tundides õpilased mitte ainult ei omanda uusi oskusi ja teadmisi, vaid saavad teada ka uusi sõnu /mitmesuguste tööoperatsioonide, masinate ja tööriistade nimetused/. Töö tehases või maallaiendab õpilaste silmaringi, nende elamusteringi.

Õpilaste sõnavara arendavad ja kujundavad tänapäeval ka raadio, televisioon ja kino. Põhiline osa sõnavara kujundamisel on aga siiski emakeele ja kirjandustundidel. Raamatuid lugedes võib tutvuda hulgaliselt uute sõnade ning väljenditega. Lugemine laiendab sõnavara enam kui ükski spetsiaalselt selleks ettenähtud sõnavaraline harjutus. Kirjandus muudab õpilastele lähedaseks paljud keeles olemasolevad omapärasused, mis muidu langeksid unustusse. Selleks, et

¹ Georg Möller, Sehen, Denken, Reden, Schreiben.
Berlin 1962.

õpilased omandaksid uusi sõnu ja hakkaksid neid aktiivselt kasutama, tuleb pidevalt tegelda nii õppetundides esiletulevate sõnadega kui ka kirjandusliku teose keelega, sest "... mida sügavamalt omandatakse õpilaste poolt kirjandusliku teose sõnavara, seda täielikumalt ilmuvad nende ette teose ideelis-kunstilised rikkused".¹

Õpetaja hooleks on tundmatute ja ka ainult poolädi tuntud sõnade võimalikult põhjalik selgitamine. "Töö kirjandusliku teose sõnavaraga on tähtis kahest seisukohast: sõnast tuleb aru saada kui vahendist 1/ teose ideelis-kunstilise sisu avamisel, 2/ õpilaste kõnekultuuri tõstmisel".²

Sõnavara aktiviseerimisega tuleb pidevalt tegelda. Vähe on sellest, kui me mingit uut sõna kasutame ainult ühes tunnis. Õpilased võivad selle paari päeva pärast juba unustanud olla. Pealegi läheb hulk aega, enne kui sõnu, millede tähendust ammu teatakse, ise suulises või kirjalikus kõnes kasutama hakatakse. Siin on vaja õpilaste teadlikku suunamist sobivamaks, täpsemaks ja ka omapärasemaks sõnavalikuks. Kirjandustunnis esiletulevaid uusi sõnu võib kasutada hiljem aktiviseerimiseks grammatikatundides. Kirjandus- ja grammatikatundides võib kasutada ka teiste õppeainete sõnavara, näiteks kas või keemiaalaseid sõnu. Võib teha lünkharjutusi, lasta õpilastel valida mitme sõna seast õige, võib anda õpilastele rea sõnu ning lasta neil moodustada lauseid või koguni kirjand^{2.} koostada^{4.}, kusjuures tuleb kasutada kõiki nõutud sõnu.

Seitsmendale-kaheksandate klasside õpilastele tuleb tutvustada sõnaraamatu kasutamist. Hiljem võib lasta neil ajalehes või kirjanduslikus teoses esiletulevate tundmatute sõnade tähendusi iseseisvalt sõnaraa-

¹ П. И. Колосов, Словарная работа на уроках литературного чтения, М. 1958, стр. 5.

² Sealsamas, lk. 5.

matust otsida.

Sõnavaraline töö peab toimuma enne teose lugemist /õpetaja seletab eelnevalt klassis uute sõnade tähendust/, lugemise ajal /klassis antakse kohe iga ettejuhtuva tundmatu sõna seletus/ ja pärast seda /õpilased võivad küsida õpetajalt tundmatute sõnade seletust või ise selle sõnaraamatust üles otsida/. Sõnade seletust ei pea muidugi andma kogu aeg õpetaja. Head efekti võib saavutada ka siis, kui õpilased ise otsivad ja seletavad sõnade tähendust.

Sõnavara õpetamise puuduseks võib lugeda peatahelepanu pööramist ainult nn. "tundmatute" sõnade tähenduse selgitamisele. Neile sõnadele, mis on põhiliselt tuttavad, kuid mis kontekstist tingituna võivad omada erilist tähendusavarjundit, tähelepanu ei pöörata. Sellega seletuvad õpilaskirjandeis need vead, mis on tingitud sõna kõigi tähenduslike külgede mitetäielikust tundmisest. Näiteks:

Pettus /pro pettumus/ oli suur /6. kl./.

Lapsed algavad /pro alustavad/ sellel kuul oma õppetööd /5. kl./.

Kuuseoksad olid looka vajunud raske koormuse /pro koorma/ all /7. kl./.

Õpilaste kirjalikud tööd kannatavad tavaliselt trafaretsuse all. See on tingitud kas kujutatava aine mittetundmisest või siis piiratud sõnavarast. Paremini kirjutatakse sellest, mida ise hästi tuntakse.

On soovitav võtta eeskujuks klassikute kirjeldusi, neid analüüsida. Analüüsimisel võiks jälgida epiteetide kasutamist, vaadata, kui tabavad need on. Samuti tuleks tähelepanu pöörata verbi kasutamisele. Verbid muudavad väljenduse vabamaks, paindlikumaks. Õpilased kipuvad aga liiga sageli tarvitama nimisõnalist öeldist, mis muudab lause kohmakaks. Kirjanik ei kuhja detaile, ei anna edasi kõiki tunnuseid. Kujutatakse ainult neid tunnuseid, mis on enam silma

paistnud. Need on kunstilised, mitte teaduslikud kirjeldused. Kirjanikud hoolitsevad kõigepealt piltlikkuse, keele ilmekuse eest ja valivad üksnes need detailid, mis võivad esemest anda elava ettekujutuse, kõik ülejäänu heidavad aga kõrvale.¹

Õpilastegi tähelepanu tuleb sellele juhtida. Selliseis kirjeldavais kirjandeis pole oluline mitte faktide hulk, vaid see, et õpilased suudaksid avada oma tundemaailma, selle, kuidas nad võtavad vastu nähtut. Kasu tooks kahtlemata ka luuletuste ja heade /just keeleliselt väga heade/ proosatekstide päheõppimine. Seegi aitab õpilaste sõnavara mitmekesisemaks muuta.²

Õpilaste sõnavara arendamisel on olulise tähtsusega kirjandid. "Üks huvitavamaid kirjalike tööde liike on loovkirjandid - nad annavad fantaasiale vabadust, rikastavad keelt".³ On loomulik, et õpilased kirjutavad sellest, mis on neile arusaadav, mida nad ise on üle elanud, näinud.

"Loovkirjand võimaldab õpilasel kasutada oma teadmisi ja oskusi valatuna temale omasesse individuaalsesse vormi, see võimaldab tal väljendada oma veendumusi ja tõekspidamisi, see õpetab teda oma mõtteid distsiplineerima, antud kava raamidesse suruma; aga loovkirjand arendab ka loova mõtlemise oskust, õpetab kirjandi kirjutajat avastama midagi uut, täiendama

¹ А. В. Нехаев, Описание природы, "Русский язык в школе", 1957, № 4, стр. 88-93.

² Е. Коemets, Suulise ja kirjaliku kõne arendamine. - "Nõukogude Kool" 1961, nr. 2, lk. 45.

³ З. А. Пиняева, Обогащение словаря учащихся при проведении творческих работ, "Русский язык в школе", 1959, № 4, стр. 70.

inimeste mõtete varasalve".¹ Loovkirjandid arendavad veel ka õpilaste vaatlemisoskust.

Kirjandi kirjutamisel on vajalikud isiklikud elamused, muljed, tähelepanekud, "... on vajalik iseisvalt läbielatud ja tunnetatud elamus. Kui autoril on elamus kui psüühiline kogemus, siis see leiab ka väljenduse, selle puudumisel aga ei saa kirjandist asja".²

Kirjandid, samuti ümberjutustused, tuleb klassis enne suuliselt läbi arutada. Seoses uute sõnade tähenduste omandamisega on vältimatu ka nende ortograafia-ga tutvumine. Kirjandite ettevalmistamise üheks liigiks on ekskursioon. On olemas kaks viisi kirjandite ettevalmistamiseks loodusest: vaba ja plaaniline.

1. Vaba. Õpilastele ei räägita ekskursiooni eesmärgist. Ekskursioonil mängitakse, korjatakse lilli jne.

2. Plaaniline. Plaan võib olla ainult õpetajal. Kuid on veel selline võimalus, et igale õpilasele antakse mingi kindel ülesanne, mida ta peab jälgima. Alati pole aga hädavajalik, et õpilased oleksid plaaniga tuttavad. Aitab sellest, kui nad teavad ekskursiooni eesmärgi, teavad, mida vaadelda. Jälgimisel nad märgivad ära detailid nähtust ja valivad juba sobivaid sõnu emotsioonide, helide jne. kirjeldamiseks.³ Hiljem järgneb muidugi vestlus klassis.

Õpilaste arengu seisukohalt on hästi läbimõeldud ekskursioonidel suur tähtsus. "Ekskursiooni muljed ja tähelepanekud rikastavad õpilaste polütehnist silmaringi, eluliste kujutluste ringi ning paku-

¹ K. Praakli, Kirjandiõpetuse põhijooned 8-klassilises koolis. - Kirjanduse õpetamise metoodika küsimusi III. Tallinn 1962, lk. 120.

² Sealsamas, lk. 124.

³ А. В. Нехаев, Описание природы, "Русский язык в школе", 1957, № 4, стр. 88-93.

vad samal ajal suurepärasest materjali kirjandiõpetuseks".¹

Loova iseloomuga tööd arendavad õpilaste iseseisvat väljendumis- ja mõtlemisoskust. Nad õpivad loogiliselt ja keeleliselt korrektselt oma mõtteid väljendada. On soovitatav teha loova iseloomuga töid juba nooremates klassides /näiteks neljandas, viiendas klassis/.

Kirjandid ja vestlused pildi järgi annavad suurepärasest materjalist õpilaste kultuurilise taseme tõstmiseks, patriotismitunde kasvatamiseks, samuti esteetiliste tunnete kasvatamiseks.

Kahju ainult, et koolides leiduvad pildid on enamasti aegunud ja et neid on üldse liiga vähe. Samuti jätab soovida sageli koolis leiduvate piltide kujunduslik külge. Kirjand pildi järgi õpetaks õpilasi vaatama ja jälgima ümbritsevat elu tähelepanelikumalt.

Ka ümberjutustus pakub mitmeid võimalusi sõnavaraliseks tööks. Lugemispala tekstilähedasel ümberjutustamisel võib ära märkida sõnad, mida tuleb tingimata tarvitada. Uusi sõnu võib kasutada kinnistamiseks järgnevatel tundides.

Kirjanditest rääkides ei saa mööda minna ka neis esinevatest vigadest. Kirjandiõpetuse üheks eesmärgiks on õpilastele keeleliselt korrektse ja loogiliselt õige väljendusoskuse õpetamine. Seda eesmärki teenivadki kirjandid. Siiski esineb õpilaskirjandite sõnastuses veel suuri lünki. Õpilaste sõnavara nappuse põhjuseks võib olla isiklike muljete puudumine, huvi puudumine kirjanduse ja oma kirjaliku töö vastu. Samuti takistab õpilasi hirm vaba väljenduse ees, täielik oma jõu ja võimete mitteusaldamine. Kirjand on aga just isiklike muljete resultaat.²

¹ K. Praakli, Kõnearendustund ja kirjandid ekskursioonimaterjali alusel. - Eesti keele õpetamise metoodika küsimusi III. Tallinn 1962, lk. 25.

² А. Н. Адрианова, Творческие сочинения V-VIII классов, М. 1958, стр. 11.

Sageli esinevaks veaks kirjandeis on sõnade väärkasutamine kontekstis. Sõnavaralis-stiililisi möödalaskmisi võiks liigitada järgmiselt:

- 1/ ühetüveliste sõnade kordumine, tautoloogia,
- 2/ täielik või osaline sõna või väljendi mittemõistmine, oskamatus siduda seda vastava kontekstiga, tähenduselt väärä sünonüümi või sõna tarvitamine,
- 3/ fraseoloogiline kontaminatsioon,
- 4/ sobimatu rektsioon,
- 5/ väär tagasõna,
- 6/ üleliigsete sõnade kuhjamine /asesõnad, omadussõnad, rõhusõnad/.

1. Kordumised, tautoloogia.

Eriti palju esineb kordumisi viiendate ja kuuendate klasside õpilaste töödes. Ka vanemate klasside /seitsmendate ja kaheksandate/ õpilaste kirjandeis on rohkesti kordumisi, kuid võrreldes noorematega siiski vähem. Vanemate klasside õpilaste juures ilmneb juuba teadlikum sõnavalik. Nooremates klassides ei ole haruldased tööd, kus üks sõna kordub peaaegu igas lauses kogu kirjandi ulatuses. Vanemate klasside õpilaste kirjandeis kordub üks sõna sageli kahes või kolmes üksteisele järgnevas lauses. Nende töödes leidub ka vähem asesõnade kordumisi.

Niisugused ilusaad ilmad meelitavad ka lapsed metsa ja jõe äärde. Ka "Külvaja" kolhoosi lapsed läksid metsa /KT, 3, 5^a, V/.

See kõik: kuldkollased kased, punased pihlakamarjad, traktorimürin põllul - kõik see näitab, et kätte on jõudnud sügis /KT, 3, 5^a, V/.

Maa kollendas mahakukkunud kollastest lehtedest /JL, 3, 5^a, V/.

Leinakask kõigutab vaikselt oma oksid, nagu leinates

taga ilusaid suvapäevi /HM, 4, 6^b, V/.

Seeni on praegu metsas väga palju. Ka minu ema käis seenel, ta tõi koju hulga seeni: puravikke, pilvikuid, kukeseeni ja palju teisi seeni, kõik need seened on väga maitsvad /MV, 4, 5^b, V/.

Pargis on pargiteedel porilombid ja kollased lehed, ja lehti langeb aina juurde /MS, 4, 5^b, V/.

Nemadki ei taha siin olla küma pakase käes /L ja, 2, 5^a, V/.

Teisel päeval oli jänes ära läinud, ta oli puuri võrgu ära lõhkunud ja ära läinud /M Kõ, 2, 5^a, V/.

Siis on hirmus hirm /M Kõ, 2, 5^a, V/.

Kui vaadata enda ümber loodust, siis igal pool me võime märgata sügisest looduspilti. Lilled, mis kevadel kui tärkasid, olid rõõmsad, aga nüüd on nemadki uinunud talveunne /TS, 2, 5^a, V/.

Mõtlikult laman diivanil ning mõtlen ainult kella tiksumisele /TT, 4, 5^a, X/.

Nägin maas orava jälgi. Hakkasime orava jälgede järgi minema, et näeme veel oravat. Suusatasime orava jälgede järgi, oravat ei näinud, ta oli suure lumise kuuse otsa läinud /MS, 2, 5^a, X/.

Vaatasin veel kord, kas kõik asjad on koos, et alustada koos kooliteed /IH, 3, 6^b, V/.

Kui ma vähekese vähe huikasin, siis oli käbi puu all ja orav ise läinud /MB, 2, 6^b, V/.

Sellega lõpeb tallimehe igapäevane tööpäev /RL, 4, 6^b, X/.

Panin kella tirisema kella seitsmeks /TJ, 4, 6^a, X/.

Matka eesmärgiks on matk talvisesse metsa /RV, 4, 7^a, N/.

Talvel me otsustasime teha matka talvisesse metsa /AP, 3, 7^a, N/.

Võtsime kaasa ka koera, kes tahtis väga kaasa tulla /P, 4, 7^a, N/.

Nii mõnigi koolipoiss või tüdruk jookseb mõnikord oma mütsile järele /HS, 3, 8^a, V/.

Taevast olid kadunud pilved ja päike paistis helesinisest taevast /AP, 4, 8, X/.

Lisasime kiirust, et kiiremini kohale jõuda /ST, 5, 8, X/.

2. Täielik või osaline sõna või väljendi mõistmine.

Püüdes leida sobivamat sõna või väljendit, valitakse sageli ebaõige sõna, mille tõttu kannatab kirjutatu selgus. Tihti ei oska õpilased arvestada sõna või fraeoloogilise väljendi sihilist varjundit. Selline antud konteksti mittesobiv sõna rikub kirjandi stiili.

Nägame kahte jänest, kes uperpallitades üksteist /pro teineteist/ taga ajasid /T Kä, 4, 5^a, X/.

Kodus mõtlesin veel tagantjärele /pro tagantjärele/ sellest talvisest metsast /PH, 3, 5^a, X/.

Mäger korjab omale /pro endale/ juuri ja sööb end täis kui siga /IH, 3, 6^b, V/.

Aeg möödus metsas tiivulennul /pro linnutiivul/ /AK, 3, 6^a, X/.

Ühel pühapäeval ärgates tärkas /pro torkas/ silma kohe see, et oli sadanud värsket lund /NK, 2, 7^b, X/.

Ühel karskel /pro kargel/ talvehommikul.../JT, 5, 6^a, X/.

Mäelt tekkis /pro avanes/ meile ilus vaade metsale /AK, 3, 8, X/.

Paljud käisid laagris ehk /pro või/ puhkasid puhkekodudes /IH, 3, 6^b, V/.

Loodus /pro ilm/ on muutunud vihmaseks ja külmaks /TP, 2, 5^b, V/.

Ants läheb välja, näeb samme /pro jälgi/ lumel ning ta jalgade all krudiseb lumi /KH, 4, 5^b, X/.

Kell tiksus nii unistavalt /pro uinutavalt/, et
vaevalt jõudsin silmi lahti hoida /TP, 3, 5^b, X/.

Siis teadvustati /pro teadustati/, et viimasena
tuleb eesti vana polka /TP, 3, 5^b, X/.

Parajasti käis /pro tuli/ raadiost vahemäng /TK,
3, 5^b, X/.

Lumi krudises saani jalgade /pro jalaste/ all /LP,
4, 7^b, X/.

3. Fraseoloogiline kontaminatsioon.

Kontaminatsiooni esines õpilaste töödes suhteli-
selt harva.

Kui ma neid varemeid näen siis tahtmatult kujutlen
ette /pro kujutlen või kujutan ette/ nende mõisa
peremeeste elu /AT, 4, 8, X/.

Vajusin kuni põlvist saadik /pro kuni põlvini või
põlvist saadik/ kohevasse valgesse lumme /MR, 3, 7^a
X/.

... varsti praksub hele tuli, levitades mõnusat
soojust laiali /pro levitades/ /EP, 4, 7^b, X/.

Vaatlen enda ümber ringi /pro vaatan ringi/ /MI, 5,
6^b, V/.

Valmistusime ka ette näärideks /pro tegime etteval-
mistusi, valmistusime/ /TK, 3, 5^b, X/.

Nägame rongi, mis paistis kaugelt vaadates nagu us-
sina /pro nagu uss, ussina/ /MP, 4, 6^b, X/.

Vanaisa peatas hobuse kinni /pro peatas, pidas kin-
ni/ /MV, 2, 6^b, X/.

Mirka silmitses aknast välja /pro vaatas/ /MH, 4,
7^b, X/.

Vahepeal vesteldakse juttu /pro vesteldakse, aetak-
se juttu/ /A, 3, 7^b, X/.

4. Sobimatu rektsioon.

1) Objektivead.

Tal oli olnud tagaajaja kannul, ega ta muidu poleks võtnud nii suured sammud / pro suuri samme/ /SM, 5, 5^a, X/.

Teel juhtus veel mitu äpardus /pro äpardust/ /AA, 3, 5^a, X/.

Onu võttis püssi ja lasi jänesele /pro jänest/ /MG, 3, 5^b, X/.

Äkki varises okstelt hõbeniidid /pro hõbeniite/ /AP, 2, 7^b, X/.

Kui ma koju jõudsin, meenutasin veel kaua läbielatud sündmusest /pro sündmust/ /KK, 3, 7^b, X/.

Nad jätavad kurva lauluga kodumaad /pro kodumaaga/ hüvasti /ML, 4, 6^b, V/.

See katkestab Urmase mõtetest /pro mõtted/ /LL, 5, 5^a, X/.

2) Muid rektsioonivigu.

Sellega /pro sellele/ ei vaielnud me vastu /AK, 3, 6^a, X/.

Ta paistis hallikana ja hästi kohevana /pro hallikas ja kohev/ /MK, 4, 5^b, X/.

Kui neid hakkasid vaatama, tundusid nad elavatele lindudele /pro elavate lindudena/ /RJ, 3, 6^a, X/.

Me olime väsinud selle kõige vaatlemises /pro vaatlemisest/ /TKä, 4, 5^a, X/.

Ka mets ei olnud meile /pro meist/ enam kaugel /BV, 3, 5^a, X/.

Vanad ja noored tammed seisavad kurvana /pro kurvalt/ /ML, 4, 5^a, V/.

Liina magab veel, aga Liina ema ja isa on juba turgu /pro turule/ läinud /TS, 4, 5^a, X/.

Jõtakse mäele, millelt /pro kust/ avaneb ilus vaade ümbrusele /AP, 4, 7^a, X/.

5. Väär tagasõna.

Oli ilus talvepäev, kui asusime suuskade juurde /pro suuskadele/ /SM, 4, 7^a, X/.

Metsa ees /pro ääres/ kasvasid pajud /KK, 4, 5^b, X/.

Tee kulges mööda /pro piki/ raudteed /VH, 3, 5^b, X/.

Peale /pro pärast/ tööd viidi meid autodega jõe äärde /KL, 4, 8^a, V/.

Pöörame ringi /pro ümber/ ja tagasisõit algab /ER, 4, 7^a, N/.

Mööda lund /pro lumel/ on kuulda kellegi samme /ML, 3, 6^a, X/.

Ei läinud palju aega mööda, kui ärkasin toaukse kääksumise tagajärjel /pro kääksumisest/ /HA, 3, 7^b, X/.

6. Üleliigsete sõnade kuhjamine.

Ta oli hoopis sootuks teine kui suvel /TP, 3, 6^b, X/.

Nad mõtlesid vist kindlasti /VH, 3, 8. kl., X/.

Ka siingi valitses vaikus /LS, 5, 7^a, X/.

Ta andis mulle enda kergema koti minule /HS, 3, 5^a, X/.

Nii nagu meil oli räägitud, nii me ka tegime, sest oli ilus ilm, Kokkuleppe kohaselt kogunesime me kõik parki /WP, 3, 7^a, X/.

Me vaatlesime kaua meie talikülalisi /MB, 3, 5^b, X/.

Kui koju jõudsin, olin nii puru väsinud, et ei jõudnud ennast liigutadaagi /LE, 2, 5^a, X/.

Lähme kahtlemata, sest see kujuneb kindlasti huvitavaks /AK, 4, 7^a, N/.

Raadiost tuli muusika kontsert /LR, 4, 7^b, X/.

Sealt tuli soovikontsert, mida Aime alati armastas väga kuulata /ST, 3, 7^b, X/.

Kohe varsti kostus raadiost tähelepanu signaal /EM, 3, 7^b, X/.

Kirjandite analüüs

I. Sõnaliikide esinemus

Viies klass

Viiendatest klassidest on analüüsitud 42 õpilase kirjandid, mis saadi 1963. ja 1964. aastal Tartu X 8-klassilisest Koolist ja 1964. aastal Tartu V Keskkoolist. Tartu V Keskkooli 5^a klassist on analüüsitud kahed kirjandid. Üks neist on sügiseteemaline kirjand pildi järgi, teine - kodukirjand teemal "Minu koolitee sügisel". Enne kirjutama asumist arutati klassis suuliselt läbi pildil kujutatut, püüti leida tavamaid sõnu kirjeldamiseks, õpiti tähelepanelikult jälgima. Teise kirjandi eel mingit läbiarutamist polnud. Pildi järgi kirjutatud tööd peaksid olema paremad kirjandeist, mida klassis eelnevalt suuliselt läbi ei arutatud. Tegelikult pole see aga nii. Pildi järgi kirjutatud töödes oli eri sõnu keskmiselt 69,2 % ja teises kirjandis 76,0 %. Seejuures tuleb aga arvestada asjaolu, et teine kirjand on kirjutatud kodus, kus töö läbimõttlemiseks ja sobivate sõnade valikuks, töö sõnastusliku külje viimistlemiseks oli tunduvalt rohkem aega. Eri sõnu on mõlemas kirjandis järgmiselt:

Hinne	5	4	3
Eeltööga kirjand	62,4	67,3	75,2
Kodu-kirjand	78,3	71,3	72,8

Väga madal oli eri sõnade keskmine kirjandis EK, 5, 5^a, V - 62,4 %. Töö on hinnatud viiega. Õigekirjavigu selles ei esinenud, kuid sõnavaraliselt jätab kirjand soovida. Töös leidub palju korduvaid substantiive:

laps - 4 korda,
mets - 3 " ,
seen - 3 " ,
siil - 3 " ,
jõgi - 2 " ,
korv - 2 " .

Verbidki kordusid sageli. olema-verb oli 6 korral nimisõnalise öeldise koosseisus. Sagedamini kordusid veel verbid nägema /3 korda/, võtma /3 korda/, kuulma /2 korda/, leidma /2 korda/, tahtma /2 korda/; sidesõnad ja /8 korda/, et /3 korda/, kui /2 korda/ ning pronoomenid kõik /3 korda/, nad /3 korda/, tema /2 korda/. Pronoomenid ja nimisõnad kordusid ilmselt põhjusel, et õpilane ei osanud valida nende asemele sobivaid sünonüüme. See aga väljendab sõnavara mõningast piiratudust. Ka teistes sama klassi töödes, mis olid hinnatud neljaga, esines väga vähe eri sõnu. Sõnavaraliselt olid need kirjandid kordumatute sõnade osas nõrgad. Töös AT, 4, 5^a, V oli substantiive vaa-
deldud lõigus üldse 41, neist eri sõnu ainult 26. Palju kordusid nimisõnad, nagu laps /5 korda/, siil /5 korda/, leht /4 korda/. Verbe oli 31, neist eri sõnu 19.

Ainult kõnealuse õpilase kirjandis esinesid sõnad kolletama, muretsema, petma, ronima. Teistes viienda klassi töödes analüüstavate katkendite ulatuses neid sõnu ei esinenud. Verb ronima oli veel kasutusel kaheksandas klassis. Nähtavasti leidub terve rida sõnu, mille on mõned üksikud õpilased omandanud juba viiendas klassis või veelgi varem, kuid mida hakatakse aktiivselt kasutama veidi hiljem. Kirjandiga VD, 4, 5^a, V oli lugu enam-vähem samasugune. Substantiive oli selles töös 32, eri sõnu neme seas oli kõigest 21. Ainult antud õpilase töös esinesid nimisõnad, nagu puur, pihlakakobar, pihlakapuu ja tegusõnad puutuma, puhkima, turtsuma, veeretama. Puhkima esines veel ka ühes seitsmenda klassi kirjandis, sõna veeretama võis kohata paaril korral ka kuuenda klassi töödes, kus seda sõna hakati aktiivsemalt kasutama. Verbe leidis töös 25, kordumatuid sõnu oli nende seas 15. Mainitud kirjandite autorite sõnavara oli üldiselt üsna rikas, võrreldes just teiste samaealiste õpilastega, sest nende kirjanditest võis leida sõnu, mida teistes töödes enam ei esinenud. Raskusi oli neil aga sobivate sünonüümide valikul, kus paraja sõna mitteleidmisel kasutati lihtsalt pidevalt asesõnu see ja ta. Nõrgema hinde saanud töödes /KT, 3, 5^a, V ja JL, 3, 5^a, V/ on eri sõnade keskmine märksa kõrgem: 72,5 % ja 77,9 %. Hinde on alla viinud õigekirjavead. Kordumatute sõnade osas on need kirjandid paremad kui eelnevalt mainitud tööd. Hindamisel tuleks alati arvestada ka töö sõnavaralist külge. Kui töö on kirjutatud ilma õigekirjavigadeta, kuid selles on liiga palju korduvaid sõnu, tuleb hinnet alandada. Positiivne on muidugi omapärasemate ja tabavate sõnade valimine kirjeldamisel, nagu näiteks juba eespool mainitud kirjandis VD, 4, 5^a, V esinenud verbid puhkima ja turtsuma:

... siil puhkis ja turtsus ega lasknud ennast puutada.

Sellised sõnad muudavad kirjelduse täpsemaks. Samuti tuleks tähelepanu pöörata sellele, millises kontekstis on õpilased sõna kasutanud. Sageli võib ka kõige tarvitatatavamatele ja nagu juba kulunud sõnadele kontekst anda hoopis uue tähendusliku varjundi. Oskust anda sobivas kontekstis sõnale uus tähenduslik varjund tuleks õpilaste juures hinnata. Näiteks:

Õunapuud on pungil õunu täis /Ü Vä, 3, 5^a, V/.

Kased tilgutavad oma kuld kollaseid lehti /KP, 2, 5^a, V/.

Puude lehed hakkavad järk-järgult kollakaks kiskuma /AJ, 3, 6^a, V/.

Vaikses majas on hästi kuulda, kuidas ta sajatahes mööda tuba käib ja tihedas pimaduses elektrilüliti otsib /JJ, 4, 8.kl., X/.

Toodud näidetes on sõnu kasutatud sellises kontekstis, mis annab neile uue tähendusliku varjundi.

Kirjandis MS, 2, 5^a, X /eri sõnu 64,2 %/ sõnasutuslik külg oli nõrk. Substantiivide seas polnud omapäraseid sõnu. Adjektiive oli 8 /eri sõnu 5/ ja needki

olid kõige tavalisemad: ilus loodus, lumine mets, suur puu. Asesõnu oli 6, neist mina esines 3 ja teine 2 korda. Määrsõnu oli võrreldes teiste töödega vaaeldavas kirjandis vähe - 14. Adverbidest olid esindatud peamiselt kõige levinumad aja- ja kohamäärsõnad: all, kus /2 korda/, varsti, veel. Kasutatud verbid kirjeldasid suuremas osas mitmesuguseid liikumisega seotud tegevusi: käima, laskuma, minema, pöörduma, suusatama, sõitma. Ainus tegusõna, mis esines üksnes selles kontekstis oli vilksatama. Esines palju ühendverbe: edasi minema, järele minema, maha kukkuma, taga ajama jne. Verbe oli töös üldse 35. olema-verb esines nimisõnalise öeldise koosseisus

viiel korral, seda aga on palju. Üldiselt jätab selle kirjandi sõnavaraline külg soovida. Esines liiga palju korduvaid sõnu. Sõnastus oli äärmiselt abitu, kohmakas, sõnavara vaene.

Kirjandis JR, 3, 5^a, X esines olema-verb koguni 8 korral, käändsõnalise öeldise koosseisus. See ei tulnud tööle kasuks. olema-verbi liigne tarvitamine muudab sõnastuse ilmetuks.

Vahe tugevamate ja nõrgemate tööde vahel on üsnagi suur. Kirjandis ÜK, 5, 5^b, X oli 24 substantiivi, nendest eri sõnu 19. Nimisõnade hulgas ainult antud õpilase poolt kasutatud sõnu ei esinenud. Verbe leidus töös 30 /eri sõnu 26/. Kirjandis esinesid mõned tegusõnad, mida oli kasutanud üksnes selle töö autor: kargama, potsatama, toibuma. Ühendverbe oli 3: kokku leppima, maha kukkuma, välja jõudma. Adverbe oli 27 /eri sõnu 24/, nende hulgas domineerisid ajamäärsõnad: hommikul, juba /2 korda/, seejärel, varsti, õhtul jne.

Kirjandis EK, 5, 5^a, V oli substantiive 32 /eri sõnu 20/, verbe 37 /eri sõnu 22/, adverbe 13 /eri sõnu 11/. Kuigi verbe leidus viimati mainitud kirjandis suhteliselt palju, oli kordumatuid sõnu nende seas vähe. Verbi olema oli kasutatud nimisõnalise öeldise koosseisus 6 korral. Pronoomeneid oli esimeses töös 11 /8/, teises- lo /5/. Oma olemuselt olid pronoomenid mõlemas kirjandis sarnased. Kordusid sõnad mina, tema, see, palju.

Kirjandis PK, 3, 5^b, X leidus rohkesti nimisõnu. Sõnad tempo ja üllatus esinesid viiendas klassis ainult sellel õpilasel, hiljem võis neid kohata juba seitsmenda ja kaheksanda klassi õpilastel. Verbide seas leidus rohkem õnnestunult valitud ja kirjeldust täpsustavaid sõnu: askeldama, ehmatama, lennutama, looklema, pudenema, sitama. Tööle võib plussiks lu-

geda ka pronoomenite vähest esinemist - nende asemel oli püütud võimaluse piiirides kasutada nimisõnalisi sünonüüme. Selles kirjandis oli eri sõnade protsent küllaltki kõrge - 79,6. Tunnustavalt võib märkida ilmekaid verbe.

Järgnev tabel annab ülevaate eri sõnade esinemisest viiendas klassis sõnaliikide järgi /võetud on keskmine kõigist viienda klassi töödest/:

Hinne Sõnaliik	5	4	3	2
Subst.	22,1	20,2	22,0	11,4
Adj.	7,6	5,3	5,6	4,7
Pron.	5,5	5,8	6,0	4,7
Num.	0,3	1,2	1,0	-
Verb	19,5	18,7	18,7	17,9
Adv.	12,9	14,3	11,3	19,8
Kaass.	2,8	2,2	3,3	1,9
Konj.	4,6	3,8	4,0	3,8
Interj.	0,3	0,2	0,3	-
Kokku	75,6	71,7	72,2	64,2

Kolmega hinnatud töödes on eri sõnu rohkem kui neljaga hinnatud kirjandites. Selle põhjuseks on asjaolu, et hinde panekul kirjandile arvestatakse peale töö sõnaväralise külje veel muidki komponente /näiteks õigekirja/. Nõrgema hinde panemist tingivad suuremalt jaolt just keelevead.

Üldiselt oli viienda klassi kirjandeis sõnaliikidest kõige arvukamalt esindatud substantiivid, järgnesid verbid ja adverbid. Kõige vähem leidus numeraale ja interjektsioone. Suurim eri sõnade keskmine oli töös ÜK, 5, 5^b, X - 82,2 % ja kõige madalam kirjandis EK, 5, 5^a, V - 62,4 %.

Määrsõnadest esines kõige rohkem viisi-, aja- ja kohamäärsõnu. Pronoomenitest olid sõnad mina, tema, see, palju väga iseloomulikud viienda klassi töödele ja just need sõnad kordusid kõige sagedamini.

Viiendas, samuti kuuendas klassis tuleks kirjandiõpetuse juures kõigepealt õpilaste tähelepanu juhtida liiga sagedaste kordumiste vältimisele, sellele, et ei kasutataks pidevalt samu nimisõnu või, mis veelgi halvem, samu pronoomeneid.

Järgnevalt esitatud tabelitest on võimalik saada ülevaade viienda klassi õpikaste kirjandite sõnavarast sõnaliikide järgi, samuti kordumatute sõnade osast vaadeldud töödes.

Vuenda klassi õpilaste sõnavara sõnaliikide järgi

1962/63. õ-a. 5 ^a , 7 ^a	SM, 5				TS, 5				JT, 4				PJ, 3				JR, 3				MS, 2			
Sõnaliik	Sõnade arv	Protsent	Ei sõna de arv	Protsent	Sõnade arv	Protsent	Ei sõna de arv	Protsent	Sõnade arv	Protsent	Ei sõna de arv	Protsent	Sõnade arv	Protsent	Ei sõna de arv	Protsent	Sõnade arv	Protsent	Ei sõna de arv	Protsent	Sõnade arv	Protsent	Ei sõna de arv	Protsent
Subst.	29	26,1	23	20,7	33	27,7	27	22,7	27	22,9	17	14,4	31	28,7	23	21,3	31	26,3	24	20,3	28	26,4	12	11,4
Adj.	11	9,9	9	8,1	10	8,4	8	6,7	7	5,9	7	5,9	4	3,7	4	3,7	8	6,8	7	5,9	7	6,6	5	4,7
Pron.	15	13,5	9	8,1	5	4,2	3	2,5	7	5,9	7	5,9	10	9,3	5	4,6	12	10,2	8	6,8	8	7,5	5	4,7
Num.	1	0,9	1	0,9	3	2,5	2	1,8	7	5,9	6	5,1	6	5,6	5	4,6	2	1,7	2	1,7	—	—	—	—
Verb.	26	23,4	16	14,4	34	28,6	23	19,3	35	29,7	26	22,0	29	26,9	18	16,7	30	25,4	18	15,3	31	29,2	19	17,9
Adv.	18	16,2	16	14,4	14	11,8	13	10,9	20	16,9	15	12,7	18	16,7	18	16,7	20	16,9	17	14,4	23	21,7	21	19,8
Kaan.	3	2,7	2	1,8	5	4,2	3	2,5	1	0,9	1	0,9	3	2,8	3	2,8	6	5,1	4	3,4	2	1,9	2	1,9
Konj.	8	7,2	6	5,4	15	12,6	5	4,2	14	11,8	6	5,1	7	6,5	4	3,7	9	7,6	3	2,5	7	6,6	4	3,8
Intuj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	111	100	82	73,8	119	100	84	70,6	118	100	85	72,0	108	100	80	74,1	118	100	83	70,3	106	100	68	64,2

1962/63. õ-a. 5 ^a , 7 ^a	TT, 5				JP, 5				TP, 4				TJ, 4				PK, 3				VS, 3			
Sõnaliik	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent
Subst.	28	24,6	24	21,0	31	27,0	27	23,4	15	13,1	13	11,3	26	22,8	19	16,6	35	31,0	30	26,6	28	27,5	19	18,6
Adj.	10	8,8	10	8,8	12	10,4	9	7,8	5	4,4	5	4,4	8	7,0	6	5,3	12	10,6	9	8,0	7	6,9	6	5,9
Pron.	9	7,9	8	7,0	9	7,8	5	4,4	17	14,8	9	7,8	8	7,0	6	5,3	6	5,3	5	4,4	13	12,7	6	5,9
Num.	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1,7	2	1,7	—	—	—	—	1	0,9	1	0,9	4	3,9	4	3,9
Verb.	33	29,0	24,0	21,1	29	25,2	25	21,7	32	27,8	22	19,1	32	28,1	16	14,0	30	26,6	22	19,4	22	21,6	11	10,8
Adv.	19	16,7	17	14,9	18	15,7	18	15,7	33	28,7	28	24,3	28	24,6	23	20,1	13	11,5	12	10,6	15	14,7	14	13,7
Kaan.	1	0,9	1	0,9	1	0,9	1	0,9	—	—	—	—	1	0,9	1	0,9	6	5,3	5	4,4	4	3,9	4	3,9
Konj.	14	12,3	8	7,0	15	13,1	5	4,4	11	9,6	5	4,4	11	9,7	6	5,3	10	8,9	6	5,3	9	8,8	5	4,9
Intuj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	114	100	92	80,7	115	100	90	78,3	115	100	84	73,0	114	100	77	67,5	113	100	90	79,6	102	100	69	67,6

1963/64. õ-a. 5 ^a , 7 ^a	JJ, 5				KV, 5				RN, 4				PL, 4				EL, 3				AK, 3			
Sõnaliik	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent
Subst.	41	34,5	32	26,9	36	30,5	28	23,8	33	28,4	24	20,7	33	28,2	26	22,2	42	35,6	33	28,0	42	36,6	32	27,6
Adj.	11	9,3	10	8,4	10	8,5	10	8,5	6	5,1	6	5,1	5	4,2	5	4,2	8	6,8	8	6,8	1	0,9	1	0,9
Pron.	8	6,7	3	2,5	11	9,3	6	5,0	10	8,7	5	4,3	13	11,1	8	6,8	5	4,2	4	3,4	7	6,0	5	4,3
Num.	1	0,8	1	0,8	—	—	—	—	1	0,9	1	0,9	1	0,9	1	0,9	—	—	—	—	—	—	—	—
Verb.	33	27,7	26	21,8	32	27,1	27	22,9	31	26,7	23	19,8	36	30,8	27	23,0	36	30,5	30	25,4	36	31,0	29	25,0
Adv.	12	10,1	11	9,3	16	13,6	16	13,6	16	13,8	15	13,0	20	17,1	20	17,1	7	5,9	7	5,9	11	9,5	9	7,8
Kaan.	4	3,4	4	3,4	2	1,7	2	1,7	7	6,0	6	5,1	3	2,6	3	2,6	5	4,2	5	4,2	6	5,1	5	4,3
Konj.	9	7,5	4	3,4	11	9,3	6	5,0	12	10,4	5	4,3	5	4,2	2	1,7	15	12,8	4	3,4	10	8,7	6	5,1
Intuj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	0,9	1	0,9	—	—	—	—	3	2,6	3	2,6
Kokku	119	100	91	76,5	118	100	95	80,5	116	100	85	73,2	117	100	93	79,4	118	100	91	77,1	116	100	90	77,6

1963/64. a. 5. a. 7. a.	ÜK, 5				HL, 5				ET, 4				MV, 4				LM, 3				VR, 3			
Söralik	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant
Subst.	24	20,3	19	16,1	35	29,9	31	26,5	41	34,5	27	22,7	26	21,9	21	17,6	36	30,0	23	19,2	(45)	38,2	31	26,3
Adj.	9	7,6	9	7,6	2	1,7	2	1,7	3	2,5	3	2,5	6	5,0	5	4,2	2	1,7	2	1,7	4	3,4	4	3,4
Pron.	11	9,3	8	6,8	12	10,3	5	4,3	8	6,7	4	3,4	17	14,3	8	6,7	5	4,1	3	2,5	6	5,0	5	4,2
Nom.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,8	1	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9
Verb.	30	25,5	26	22,0	33	28,2	23	19,6	(37)	31,1	29	24,4	(39)	32,8	27	22,7	(44)	36,7	29	24,2	32	27,1	26	22,0
Adv.	27	22,9	24	20,4	16	13,7	14	12,0	15	12,6	13	10,9	22	18,5	21	17,6	16	13,3	13	10,8	14	11,9	13	11,0
Kaas.	7	5,9	7	5,9	6	5,1	6	5,1	5	4,2	5	4,2	3	2,5	3	2,5	4	3,3	4	3,3	5	4,2	5	4,2
Konj.	10	8,5	4	3,4	11	9,4	5	4,3	9	7,6	4	3,4	6	5,0	4	3,4	13	10,9	4	3,3	11	9,3	3	2,5
Intej.	-	-	-	-	2	1,7	2	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	118	100	97	(82,2)	117	100	88	75,2	119	100	86	72,3	119	100	89	74,7	120	100	78	(65,0)	118	100	88	74,5

1963/64. a. 5. a. 7. a.	EK, 5				KO, 5				TP, 4				AT, 4				VD, 3				TK, 3			
Söralik	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant
Subst.	27	23,7	24	21,0	34	33,0	25	24,3	37	32,2	30	26,1	36	31,4	23	20,0	35	29,0	24	19,8	(42)	35,9	31	26,5
Adj.	14	12,3	12	10,5	12	11,6	11	10,7	8	7,0	8	7,0	12	10,4	11	9,6	10	8,3	8	6,6	13	11,1	12	10,3
Pron.	17	14,8	11	9,6	7	6,8	4	3,9	12	10,4	9	7,8	7	6,1	4	3,5	12	9,9	8	6,6	13	11,1	6	5,1
Nom.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-
Verb.	22	19,3	14	12,3	25	24,3	22	21,3	29	25,2	20	17,4	22	19,1	14	12,1	25	20,7	18	14,9	30	25,7	25	21,4
Adv.	21	18,4	17	14,8	15	14,6	13	12,6	17	14,8	14	12,1	25	21,7	20	17,4	20	16,2	14	11,5	9	7,7	9	7,7
Kaas.	6	5,3	6	5,3	3	2,9	2	1,9	3	2,6	2	1,7	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	4	3,4	4	3,4
Konj.	6	5,3	3	2,7	7	6,8	5	4,9	9	7,8	4	3,5	12	10,4	5	4,4	17	14,1	8	6,6	6	5,1	4	3,4
Intej.	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	114	100	88	77,1	103	100	82	79,6	115	100	87	75,6	115	100	78	67,9	121	100	82	67,8	117	100	91	77,8

1963/64. a. 5. a. 7. a.	EK, 5				SS, 4				AT, 4				VD, 4				KT, 3				JL, 3			
Söralik	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant	Sönn	Protant	Eli sönn	Protant
Subst.	32	27,3	20	17,0	(43)	36,7	28	23,9	41	34,5	26	21,9	32	32,3	21	21,2	41	36,3	29	25,7	40	33,9	28	23,8
Adj.	7	6,0	7	6,0	9	7,7	7	6,0	7	5,9	6	5,0	8	8,1	6	6,1	8	7,1	5	4,4	14	11,9	12	10,2
Pron.	10	8,5	5	4,2	10	8,6	7	6,0	15	12,6	7	5,9	15	15,2	8	8,1	13	11,5	8	7,1	16	13,6	17	14,4
Nom.	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	3	2,5	3	2,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Verb.	37	31,6	22	18,8	33	28,2	24	20,5	31	26,0	19	15,9	25	25,3	15	15,1	(22)	19,5	18	15,9	25	21,2	19	16,1
Adv.	13	11,1	11	9,4	12	10,2	10	8,6	13	10,9	12	10,1	12	12,1	10	10,1	17	15,0	14	12,4	7	5,9	7	5,9
Kaas.	3	2,6	3	2,6	1	0,9	1	0,9	2	1,7	2	1,7	2	2,0	2	2,0	6	5,3	5	4,4	7	5,9	6	5,0
Konj.	13	11,1	3	2,6	9	7,7	5	4,2	7	5,9	3	2,5	5	5,0	4	4,0	6	5,3	3	2,6	9	7,6	3	2,5
Intej.	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	117	100	73	(62,4)	117	100	82	70,1	119	100	78	(65,5)	99	100	66	(66,6)	113	100	82	72,5	118	100	92	77,9

1963/64.õ-a 5 ^h , V	PK, 5				KK, 5				SS, 4				HA, 4				LT, 3				UJ, 3			
Sõnalik	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint
Subst.	36	30,2	29	24,4	32	27,8	23	20,0	36	30,0	33	27,5	33	28,7	19	16,5	23	19,7	16	13,7	21	18,4	12	10,5
Adj.	12	10,1	10	8,4	7	6,1	7	6,1	14	11,7	10	8,3	1	0,9	1	0,9	3	2,6	2	1,7	16	14,0	10	8,8
Pron.	8	6,7	7	5,9	12	10,4	9	7,8	10	8,3	5	4,1	12	10,4	6	5,2	13	11,1	6	5,1	21	18,4	11	9,6
Num.	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1,7	2	1,7	3	2,6	3	2,6	2	1,7	2	1,7	-	-	-	-
Verb	29	24,4	22	18,5	34	29,6	23	20,0	25	20,8	17	14,2	34	29,6	25	21,7	35	29,9	24	20,5	25	21,9	16	14,0
Adv.	17	14,3	13	10,9	10	8,7	10	8,7	16	13,3	14	11,7	16	13,9	15	13,0	27	23,0	22	18,8	15	13,2	13	11,4
Kaan.	4	3,4	3	2,5	2	1,7	2	1,7	4	3,3	3	2,5	7	6,1	7	6,1	1	0,9	1	0,9	1	0,9	1	0,9
Konj.	13	10,9	5	4,2	17	14,8	9	7,8	11	9,2	4	3,3	9	7,8	5	4,4	13	11,1	4	3,4	13	11,4	8	7,0
Intaj.	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	2	1,7	2	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1,8	1	0,9
Kokku	119	100	89	74,8	115	100	84	73,0	120	100	90	75,0	115	100	81	70,4	117	100	77	65,8	114	100	72	63,1

Kuues klass

Kuuenda klassi õpilastelt on vaadeldud 36 kirjandit 6 eri klassist. 1963. aastal tehti Tartu X 8-klassilise Kooli 6^b klassis pikema aja jooksul kirjandiks eeltöid - õpiti vaatlama, kirjeldama, sobivaid epiteete valima. Seejuures jälgiti ka klassikute looduskirjeldusi, loeti ja analüüsiti vastavateemalisi luuletusi. Võrreldes paralleelklassi töödega, on need kirjandid paremini õnnestunud. Torkab silma tabavate väljendite ja omapäraste konstruktsioonide rohkus. On näha, et õpilased on teadlikult taotlenud kujundirikast, piltlikku väljendusviisi. Mainitud klassis on eri sõnade keskmine kõigis vaadeldud kirjandeis 75,6 %, ülejäänud klasside keskmine on 73,6 %.

Hinne	Eri sõnu	
	Eeltööga kirjand	Eeltööta kirjand
viis	78,4	76,9
neli	74,0	76,9
kolm	79,5	73,3
kaks	70,3	67,2

Rohkem eri sõnu kuuendas klassis oli järgmistes kirjandites: ST, 5, 6^b, X - 84,3 %, IP, 4, 6^b, X - 83,1 %, TT, 5, 6^b, X - 83,1 %.

Töös ST, 5, 6^b, X oli substantiive võrdlemisi palju - 43, kordumatuid sõnu nende seas oli 38. Töö autori keelt iseloomustas teonimisõnade ohter tarvitamine: magamine, sagimine, tiksumine, vallatamine. Huvitavamad sõnad olid veel piimanaine, taevaserv, unekott, vaannituba, mida teiste õpilaste kirjandeis ei esinenud. Sõna

sagimine oli küll kasutatud paaril korral seitsmendas klassis. Verbidegi seas leidus õnnestunult valitud sõnu, mida ülejäänud sama klassi töödes rohkem ei kohanud: lõgistama, lõhestama, prantsatama, uitama. Sõna uitama esines paaril korral ka kaheksandas klassis.

Viiendas ja kuuendas klassis esines sõnu, mille olid omandanud ainult üksikud õpilased, kuid mis hakkasid massilisemalt esinema vanemate klasside kirjandites.

Kirjandis IP, 4, 6^b, X oli kordumatuid sõnu üsna palju. Verbe oli selles töös 36 /eri sõnu 30/. Töö autorile oli omane onomatopoeetiliste verbide kasutamine kirjeldamisel, näiteks: krudisema, mürisema, plärisema, tilisema. Nimisõnadegi hulgas oli mõningaid ainult antud õpilase poolt kasutatud sõnu: kära, laut, lugu, mootor, polka, uinak. Sõnu laut ja polka võis kohata ka kaheksanda klassi õpilastel, kes neid juba aktiivsemalt kasutasid. Võrdlemisi kõrge oli eri sõnade keskmine kirjandis MK, 5, 6^b, X - 81,0 %. Kirjand on hinnatud viiega. Ka sõnavaraliselt oli see töö küllaltki hea. Huvitavamad nimisõnad olid kerake, kaelakee, kindlus, pärl. Üldse oli nimisõnu mainitud kirjandis 31. Tegusõnu esines 25 korda, näiteks mõned iseloomulikumad neist: hüppama, kargama, korraldama, kuulutama, kükitama, laenama, liuglema, purunema, vilksatama. Adjektiive oli kokku 14 ja neistki olid mõned üsna hästi valitud: helkiiv lumi, kaunis talvehommik, kristalne lumi, üksik rada, mustendav mets. Tabavad omadussõnad muutsid kirjandi keele ilmekaks. Adverbe oli niisama palju kui omadussõnugi. Ka nende seas oli tabavaid sõnu: kohati kükitasid põldude veeres lumevallid, kuninglikult, lausa, kõikjal. Pronoomeneid oli selles töös vähe /10/ ja need olid suuremas osas kordumatud sõnad.

Kuuendas klassis, samuti nagu viiendaski, esinesid peamiselt isikulised asesõnad mina, sina, tema, meie.

Üksikutel õpilastel esinesid veel pronoomenid enese /enda/, mõlemad, sama, seesama, üksteise-teineteise. Vanemates klassides /seitsmes, kaheksas/ võis neid sõnu juba rohkem kohata.

Paremate tööde juurde on võrdluseks toodud ühe sama klassi nõrgima kirjandi vastavad näitajad. Eri sõnu oli töös EM, 2, 6^a, X 70,3 %. Substantiive oli vaadeldavas kirjandis 31, neist

<u>mets</u>	esines	3	korda,
<u>sihtkoht</u>	"	3	" ,
<u>kodu</u>	"	2	" ,
<u>mägi</u>	"	2	" ,
<u>suusk</u>	"	2	" .

Verbe esines suhteliselt palju - 32. Tegusõnad helendama, plagama, sätendama esinesid ainult selles kirjandis. Liiga palju oli aga kasutatud olema-verbi nimisõnalise öeldise koosseisus - 7 korda. Adverbe esines vähe - 10. Sidesõnad kordusid palju:

<u>ja</u>	- 6	korral,
<u>kui</u>	- 3	" ,
<u>et</u>	- 2	" ,
<u>kuid</u>	- 2	" .

Ka asesõnad / kokku 15/ kordusid tihti:

<u>meie</u>	- 6	korral,
<u>see</u>	- 3	" .

Sõnavaraliselt oli töö üldiselt rahuldav. Esines ainult liiga palju korduvaid ase- ja sidesõnu.

Järgnev tabel annab ülevaate eri sõnade esinemusest kuuendas klassis. Antud on eri sõnade keskmised sõnaliikide järgi.

Hinne Sõnaliik	5	4	3	2
Subst.	24,5	24,0	27,0	19,3
Adj.	8,7	6,6	4,7	6,0
Pron.	5,9	5,9	5,5	6,6
Num.	0,4	0,6	0,6	1,2
Verb	17,5	19,5	20,2	19,6
Adv.	13,7	11,9	9,9	9,3
Kaass.	3,2	3,6	2,5	1,7
Konj.	4,2	3,7	3,4	4,6
Interj.	0,4	0,2	-	-
Kokku	78,5	76,0	73,8	68,3

Paremates kirjandites oli üldiselt kasutatud rohkem adjektiive kui nõrgemates töodes. Adjektiivid, mis esinesid näiteks viiega hinnatud töodes olid täpsemad ja tabavamad kui need, mida võis kohata nõrgema hinde saanud töodes. Pealegi esinesid kolme või kahega hinnatud kirjandites kõige sagedamini sõnad, nagu suur, vana, väike, uus jne., mis tavaliselt annavad küll esemest või nähtusest mingi ülevaate, kuid selle eseme olemust ei too need sõnad alati kõige selgemalt esile. Oleks võinud kasutada rohkem ilmekaid omadussõnu. Verbe esines üldkokkuvõttes paremates töodes vähem kui nõrgemates, kuid see-eest olid need tabavamad ja muutsid väljenduse täpsemaks.

Ühendverbe oli vaadeldava lõigu ulatuses keskmiselt 3-4. Levinumad abimäärsõnad olid alla tulema, maha kukkuma, välja tulema, ära minema, üle vaatama.

Esines palju töid, kus abimäärsõnadega maha, välja, ära oli liialdatud. Adverbidest tarvitati peamiselt aja-, koha- ja viisiadverbe. Ajamäärsõnadest esinesid homme, kevadel, kohe, nüüd, seni, siis, suvel, sügisel, täna, tänavu, varsti. Kohamäärsõnadest olid levinumad kaugemal, kõikjal, lähedal, seal, siin, siinsamas. Viisimäärsõnadest esinesid peamiselt aeglaselt, ametlikult, kiiresti, kõvasti, märkamatult, ruttu, rõõmsalt, salaja, täpsemalt.

Kaassõnalisi konstruktsioone esines viienda ja kuuenda klassi töodes üsna palju. Leidus töid, kus oli kasutatud 6-8 kaassõna. Keskmiselt oli viiendas klassis igas töös 5 kaassõna. Kuuendas klassis oli kaassõnu 4 ümber. Vanemates klassides kaassõnaliste konstruktsioonide kasutamine mõningal määral vähenes. Käände kasutamine kaassõnalise konstruktsiooni asemel väljendab õpilaste keelelist arenemist. Viiendas ja kuuendas klassis tuleks suunata õpilaste tähelepanu käänete rohkemale kasutamisele kaassõnade asemel.

Järgnevalt on esitatud kirjandite analüüs tabelitena.

Kuuenda klassi õpilaste sõnavara sõnalükkide järgi

1962/63. a. 6. a. E	JT, 5				KT, 5				MK, 4				AP, 4				TK, 3				EN, 2			
Sõnalükk	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent
Seelst.	(45)	38,14	31	26,3	(27)	25,7	23	21,9	32	28,3	24	21,2	34	30,4	25	22,3	(44)	37,6	37	31,6	32	28,6	19	17,0
Adj.	10	8,5	9	7,6	13	12,3	10	9,5	16	14,2	14	12,4	6	5,4	6	5,4	4	3,4	4	3,4	6	5,4	6	5,4
Pron.	10	8,5	8	6,8	16	15,2	9	8,6	8	7,1	7	6,2	18	16,1	8	7,14	14	11,9	9	7,7	11	9,8	8	7,0
Num.	3	2,5	2	1,7	1	0,9	1	0,9	1	0,8	1	0,8	2	1,8	2	1,8	2	1,7	1	0,8	—	—	—	—
Verb.	25	21,2	20	16,9	26	24,8	22	21,0	28	24,8	21	18,6	28	25,0	19	16,9	30	25,6	26	22,2	28	25,0	21	18,8
Adv.	16	13,6	14	11,9	10	9,5	10	9,5	13	11,5	11	9,7	11	9,8	10	8,9	9	7,7	9	7,7	19	17,0	14	12,5
Kaas.	4	3,4	4	3,4	2	1,9	2	1,9	5	4,4	5	4,4	6	5,4	6	5,4	3	2,6	3	2,6	2	1,8	2	1,8
Konj.	5	4,2	4	3,4	10	9,5	7	6,7	12	10,6	4	3,5	7	6,3	3	2,7	11	9,4	5	4,3	14	12,5	6	5,4
Intuj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	118	100	92	78,0	105	100	84	80,0	113	100	89	78,8	112	100	79	70,5	117	100	94	80,3	112	100	76	67,9

1962/63. a. 6. a. E	TT, 5				MK, 5				ST, 4				PJ, 4				VH, 3				EM, 2			
Sõnalükk	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent
Seelst.	32	27,8	27	23,4	31	26,7	27	23,3	32	30,2	22	20,8	27	22,7	20	16,8	36	32,1	32	28,6	31	26,2	25	21,1
Adj.	11	9,6	7	6,1	14	12,1	12	10,3	7	6,6	7	6,6	3	2,5	3	2,5	11	9,8	10	8,9	12	10,2	9	7,6
Pron.	14	12,2	5	4,4	10	8,6	8	6,9	14	13,2	7	6,6	15	12,6	9	7,6	10	8,9	6	5,4	15	12,7	8	6,8
Num.	—	—	—	—	1	0,9	1	0,9	—	—	—	—	3	2,5	3	2,5	4	3,6	3	2,7	2	1,7	1	0,9
Verb.	31	27,0	26	22,6	25	21,6	19	16,4	34	32,1	29	27,4	29	24,4	23	19,3	31	27,7	23	20,5	32	27,1	23	19,5
Adv.	15	13,1	15	13,1	17	14,7	15	12,9	12	11,3	11	10,4	24	20,2	17	14,3	9	8,0	8	7,1	10	8,5	10	8,5
Kaas.	4	3,5	3	2,6	8	6,9	6	5,1	4	3,8	3	2,8	5	4,2	5	4,2	3	2,7	3	2,7	2	1,7	2	1,7
Konj.	8	6,9	4	3,5	7	6,0	3	2,6	3	2,8	3	2,8	13	10,9	4	3,4	8	7,1	4	3,6	14	11,9	5	4,2
Intuj.	—	—	—	—	3	2,6	3	2,6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	115	100	87	75,7	116	100	94	81,0	106	100	82	77,4	119	100	84	70,6	112	100	89	79,5	118	100	83	70,3

1963/64. a. 6. a. E	TJ, 4				JP, 4				TK, 4				MS, 3				JT, 3				TS, 3			
Sõnalükk	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Eri sõnu	Protsent
Seelst.	39	33,3	25	21,4	38	31,4	31	25,6	41	34,7	28	23,8	42	35,9	28	23,9	33	27,7	24	20,2	(46)	39,3	31	26,5
Adj.	7	6,0	7	6,0	9	7,4	8	6,6	6	5,0	6	5,0	3	2,6	2	1,7	2	1,7	2	1,7	4	3,4	4	3,4
Pron.	11	9,4	8	6,8	12	9,9	7	5,8	15	12,8	6	5,0	12	10,3	7	5,9	15	12,6	7	5,9	6	5,1	3	2,6
Num.	2	1,7	1	0,9	—	—	—	—	1	0,9	1	0,9	1	0,9	1	0,9	1	0,8	1	0,8	—	—	—	—
Verb.	(36)	30,8	27	23,0	32	26,5	26	21,5	29	24,6	25	21,2	34	29,1	22	18,8	(40)	33,6	30	25,2	34	29,1	24	20,5
Adv.	11	9,4	10	8,6	17	14,1	16	13,2	14	11,9	14	11,9	13	11,1	12	10,3	15	12,6	15	12,6	13	11,1	13	11,1
Kaas.	4	3,4	4	3,4	4	3,3	4	3,3	3	2,5	3	2,5	5	4,2	4	3,4	5	4,2	3	2,5	4	3,4	3	2,6
Konj.	7	6,0	4	3,4	9	7,4	4	3,3	9	7,6	5	4,2	7	5,9	3	2,6	8	6,8	4	3,4	10	8,6	4	3,4
Intuj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	117	100	86	73,5	121	100	96	79,3	118	100	88	74,5	117	100	79	67,5	119	100	86	72,3	117	100	82	70,1

1963/64.ä-o. 62, V	ST, 5				TT, 5				JP, 4				TL, 4				TJ, 3				PK, 2			
Söndalik	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant
Subst.	43	37,4	38	33,0	38	32,2	30	25,5	(48)	40,7	42	35,6	(47)	39,5	33	27,7	40	34,2	32	27,4	34	29,1	23	19,7
Adj.	8	7,0	7	6,1	8	6,8	8	6,8	4	3,4	3	2,5	7	5,9	7	5,9	6	5,1	6	5,1	7	6,0	6	5,1
Pron.	10	8,7	7	6,1	9	7,6	6	5,0	6	5,0	3	2,5	(6)	5,0	5	4,2	7	6,0	4	3,4	13	11,1	7	6,0
Num.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2,6	3	2,6
Verb	31	26,9	24	20,9	29	24,6	27	22,9	36	30,6	30	25,5	29	24,4	24	20,2	(38)	32,5	27	23,0	(37)	31,6	24	20,5
Adv.	13	11,3	12	10,4	15	12,8	14	11,9	13	11,0	12	10,2	8	6,7	8	6,7	16	13,7	14	12,0	13	11,1	8	6,8
Kaas.	4	3,5	4	3,5	7	5,9	7	5,9	4	3,4	4	3,4	8	6,7	8	6,7	2	1,7	2	1,7	2	1,7	2	1,7
Konj.	6	5,2	5	4,3	11	9,3	5	4,2	6	5,0	3	2,5	11	9,3	4	3,4	8	6,8	1	0,9	8	6,8	5	4,2
Intej.	-	-	-	-	1	0,8	1	0,9	-	-	-	-	3	2,5	1	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	115	100	97	(84,3)	118	100	98	(83,1)	118	100	98	(83,1)	119	100	90	75,6	117	100	86	73,5	117	100	78	(66,6)

1963/64.ä-o. 62, V	EA, 5				JK, 5				MS, 4				ES, 4				LA, 3				JLi, 3			
Söndalik	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant
Subst.	39	33,3	33	28,2	31	27,2	24	21,0	30	27,5	26	23,8	36	30,8	31	26,5	43	37,4	35	30,5	(45)	39,5	31	27,2
Adj.	21	17,9	17	14,5	9	7,9	9	7,9	12	11,0	11	10,1	14	11,9	14	11,9	12	10,4	10	8,7	6	5,3	5	4,4
Pron.	10	8,5	6	5,1	14	12,3	6	5,3	8	7,3	6	5,5	6	5,1	4	3,4	7	6,1	6	5,2	14	12,3	9	7,9
Num.	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9
Verb	(16)	13,7	11	9,4	21	18,4	17	14,9	22	20,2	16	14,7	22	18,8	14	12,0	26	22,6	17	14,8	24	21,0	19	16,6
Adv.	19	16,3	17	14,5	24	21,0	19	16,6	24	22,0	22	20,2	19	16,3	18	15,4	18	15,7	13	11,3	12	10,5	10	8,8
Kaas.	3	2,6	3	2,6	5	4,4	3	2,7	5	4,7	2	1,8	6	5,1	6	5,1	6	5,2	6	5,2	-	-	-	-
Konj.	8	6,8	7	6,0	10	8,8	4	3,5	8	7,3	5	4,7	13	11,1	6	5,1	3	2,6	2	1,7	12	10,5	5	4,4
Intej.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	117	100	95	81,2	114	100	82	71,9	109	100	88	80,8	117	100	94	80,3	115	100	89	77,4	114	100	80	70,2

1963/64.ä-o. 62, V	EM, 5				MJ, 5				ML, 4				JK, 4				JH, 3				TH, 3			
Söndalik	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant	Söner	Protant	Evi söner	Protant
Subst.	32	27,6	25	21,6	(26)	23,0	23	20,4	32	27,8	26	22,6	35	30,5	28	24,3	40	34,5	36	31,0	32	28,5	26	23,2
Adj.	16	13,8	14	12,0	8	7,1	7	6,2	7	6,1	6	5,2	9	7,8	7	6,1	7	6,0	7	6,0	5	4,5	5	4,5
Pron.	4	3,4	3	2,6	12	10,6	10	8,8	21	18,3	11	9,6	11	9,6	7	6,1	11	9,5	6	5,1	12	10,7	7	6,2
Num.	-	-	-	-	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Verb	26	22,5	16	13,8	2	22,1	19	16,8	26	22,6	22	19,1	31	26,9	17	14,8	32	27,6	23	19,8	33	29,5	23	20,6
Adv.	23	19,8	19	16,4	27	23,9	22	19,5	16	13,9	13	11,3	17	14,8	16	13,9	14	12,0	12	10,4	11	9,8	9	8,0
Kaas.	2	1,7	2	1,7	3	2,7	3	2,7	2	1,7	2	1,7	2	1,7	2	1,7	1	0,9	1	0,9	6	5,4	4	3,6
Konj.	13	11,2	5	4,3	12	10,6	4	3,5	8	7,0	4	3,5	10	8,7	6	5,2	11	9,5	4	3,4	13	11,6	7	6,2
Intej.	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2,6	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	116	100	84	72,4	113	100	88	77,9	115	100	85	73,9	115	100	83	72,1	116	100	89	76,6	112	100	81	72,3

Seitsmes klass

Seitsmendalest klassidest ona vaadeldud 30 tööd, mis on saadud 1963. ja 1964. aastal Tartu X 8-klassilisest Koolist ja 1964. aastal Nõo Keskkoolist.

Eri sõnu oli seitsmenda klassi kirjandeis keskmiselt 76,9 %. Rohkem eri sõnu oli töödes VH, 3,7^b, X - 85,6 % ja KL, 5, 7^a, X - 85,1 %. Esimese kirjandi sõnavaraline külg oli võrdlemisi tugev, kuigi kirjand oli hinnatud ainult kolmega. Nimisõnu esines selles palju - 36, nende seas oli 33 kordumatut sõna. Kordusid sõnad isa /3 korda/ ja riie /2 korda/. Puuduseks võib antud kirjandi juures lugeda liiga vähest adjektiivide kasutamist. Vaadeldud lõigu ulatuses leidis töös ainult 2 omadussõna. Pronoomeneid leidis 13, neist

<u>tema</u>	esines	4	korda,
<u>meie</u>	"	3	" ,
<u>oma</u>	"	2	" .

Verbe oli vaadeldavas töös 35 /eri sõnu 28/. olema-verb esines neljal korral. On soovitatav kasutada võimalikult vähem olema-verbi nimisõnalise öeldise koosseisus. Vaadeldud kirjandi sõnavaralist külge oleks võinud hinnata ka neljaga, töö hinde alandamise põhjustasid õigekirjavead.

Teises kirjandis oli peale suure arvu kordumatute sõnade ka rohkesti sõnu, mida teistes töödes enam ei kohanud. Nimisõnadest vääricksid mainimist järgmised: külmataat, lepakoor, lumekord, suusanina, teeperv.

Seitsmendas klassis leidis juba rohkem neid verbe, mida võis kohata vaid üksikut viienda klassi õpilastel, nagu kõigutama, pudenema, tuiskama.

Vaadeldud kirjandi autor oli kasutanud ka paari tegusõna, mida teistel õpilastel ei leidunud: näpistama /külmataat näpistas nina/, õhetama /põsed õhetasid tuulest/.

Sõnavaraliselt õige nörk oli kirjand TT, 3, 7^b, X. Mainitud töös oli eri sõnade protsent madalam kõigist vaadeldud kirjandeist - 58,8. Selles töös oli erakordselt palju substantiive - 50, nende seas kordumatuid sõnu oli aga kõigest 30. Sageli kordusid sõnad tüdruk /4 korda/, küla /3 korda/, maja /3 korda/, ema /2 korda/, isa /2 korda/. Adjektiive esines töös väga vähe, see-eest leidis rohkesti pronomeneid - 14, eri sõnu 6/. Asesõnadest kordusid

<u>need</u>	3	korral,
<u>see</u>	3	" ,
<u>tema</u>	3	" ,
<u>kõik</u>	2	" .

Verbidest kordusid sagedamini minema /4 korda/, olema /4 korda/, asuma /3 korda/, helisema /2 korda/.

Järgnevalt on esitatud eri sõnade keskmised seitsmendas klassis sõnaliikide järgi.

Hinne Sõnaliik	5	4	3	2
Subst.	27,3	25,4	24,4	32,8
Adj.	7,2	7,8	5,0	2,5
Pron.	5,4	4,5	5,4	3,4
Num.	1,3	0,7	0,5	-
Verb	16,0	19,7	19,3	26,9
Adv.	13,7	12,3	10,8	9,2
Kaass.	5,0	3,6	3,1	2,5
Konj.	5,2	4,0	3,6	1,7
Interj.	-	0,2	0,2	1,7
Kokku	81,1	78,2	72,3	80,7

Kahega hinnatud töid oli vaadeldud seitsmenda klassides ainult üks ja eri sõnu oli selles üsnagi palju - 80,7 %. See ei tähenda muidugi, et kõigis nõrgemates töödes oleks rohkem eri sõnu. Sõnavaraliselt oli mainitud kirjand küllaltki tugev. Arvukad keelevead viisid aga hinde alla. Üldiselt on siiski kahega hinnatud töödes ka sõnavaraline külg nõrk. Mainitud kirjand on erandiks teiste hulgas. Töö autor oli omandanud palju uusi sõnu, kuid ei tundnud nende ortograafiat ja eksis tihti kirjutamisel. Ka kolmega hinnatud kirjandite seas leidud töid, mis sõnavaralt olid võrdlemisi head. Nende autoritel oli aga samuti raskusi ortograafiaga. Näib, et õpilased omandavad kergemini mõne uue sõna tähenduse kui selle kirjapildi. Paljude õigekirjavigade põhjuseks võib olla ka

asjaolu, et uute sõnade omandamine toimub lahus nende ortograafiaga tutvumisest. Õpetajatel tuleks seega pöörata suuremat tähelepanu uute sõnade õigekirjutuse selgitamisele.

Pronoomenitest olid seitsmendas klassis levinumad kõik, mina, mis, oma, see, tema. Vähem esinesid asesõnad iga, ise, mingisugune, mõni /mõningad/, teine.

Abimäärsõnade ja kaassõnade kasutamine oli seitsmendas klassis vähenenud. Abimäärsõnu esines igas töös keskmiselt 2 kuni 3, kaassõnu - 4. Leidus küll ka töid, kus kaassõnu oli 7 ringis.

Järgnevalt esitatud tabelites on antud seitsmenda klassi õpilaste kirjandite sõnavara sõnaliikide järgi.

Seitsmenda klassi õpilaste sõnavara sõnalüvide järgi

1962/63.õ-a. 7.õ, 8.	KL, 5				AR, 4				TM, 4				MP, 4				MR, 3				WP, 3			
Sõnalüü	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint
Sulst.	44	38,6	37	32,4	21	17,8	16	13,6	36	30,5	30	25,5	33	28,7	32	27,8	31	27,4	21	18,6	31	26,2	26	22,1
Adj.	9	7,9	8	7,0	13	11,0	11	9,4	14	11,9	11	9,3	9	7,8	9	7,8	6	5,3	6	5,3	6	5,1	5	4,2
Pron.	3	2,6	3	2,6	7	5,9	5	4,2	7	5,9	6	5,1	12	10,4	9	7,8	14	12,3	9	7,9	19	16,1	9	7,6
Num.	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	1	0,9	1	0,9	2	1,7	2	1,7
Verb.	28	24,6	23	20,2	27	22,9	20	16,9	26	22,0	19	16,1	29	25,2	16	13,9	30	26,6	21	18,6	27	22,9	21	17,8
Adv.	14	12,3	14	12,3	29	24,6	22	18,6	16	13,6	15	12,7	24	20,9	17	14,8	21	18,6	20	17,7	17	14,4	14	11,9
Kaan.	7	6,1	5	4,4	5	4,2	5	4,2	7	5,9	5	4,2	2	1,7	2	1,7	2	1,8	2	1,8	4	3,4	4	3,4
Konj.	8	7,0	6	5,3	15	12,7	5	4,2	12	10,2	5	4,2	5	4,4	4	3,6	8	7,1	4	3,5	12	10,2	5	4,2
Intuj.	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	114	100	97	85,1	118	100	85	72,0	118	100	91	77,1	115	100	90	78,3	113	100	84	74,3	118	100	86	72,9

1962/63.õ-a. 7.õ, 8.	EL, 5				TL, 5				KK, 4				JO, 4				SV, 3				OM, 3			
Sõnalüü	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint
Sulst.	31	26,9	26	22,7	41	36,6	33	29,5	42	37,8	33	29,7	53	44,9	43	36,5	38	34,9	30	27,5	48	41,0	32	27,4
Adj.	11	9,6	9	7,8	14	12,5	11	9,8	13	11,8	11	9,9	13	11,1	12	10,1	11	10,1	8	7,3	17	14,5	13	11,1
Pron.	10	8,7	8	6,9	5	4,4	5	4,4	6	5,4	5	4,5	5	4,2	5	4,2	10	9,2	9	8,3	6	5,2	4	3,4
Num.	1	0,9	1	0,9	3	2,7	3	2,7	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Verb.	23	20,0	20	17,4	26	23,2	15	13,4	26	23,4	20	18,0	25	21,2	23	19,6	28	25,7	23	21,1	26	22,2	22	18,8
Adv.	17	14,8	16	13,9	14	12,5	14	12,5	10	9,0	9	8,2	10	8,5	9	7,6	11	10,1	9	8,3	11	9,4	10	8,5
Kaan.	9	7,8	7	6,1	6	5,4	6	5,4	3	2,7	3	2,7	5	4,2	4	3,4	3	2,7	3	2,7	2	1,7	2	1,7
Konj.	13	11,3	9	7,8	3	2,7	2	1,8	10	9,0	5	4,5	7	5,9	2	1,7	8	7,3	5	4,6	7	6,0	1	0,9
Intuj.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	115	100	96	83,5	112	100	89	79,5	111	100	87	78,4	118	100	98	83,9	109	100	87	79,8	117	100	84	71,8

1963/64.õ-a. 7.õ, 8.	PV, 5				HKä, 4				HK, 4				P, 4				AR, 3				LS, 3			
Sõnalüü	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint	Sõnu	Protint	Ei sõnu	Protint
Sulst.	38	32,2	29	24,6	30	25,4	25	21,2	30	26,1	26	22,6	37	31,9	28	24,1	37	31,4	25	21,2	36	31,9	26	23,0
Adj.	5	4,2	5	4,2	10	8,5	10	8,5	11	9,6	10	8,7	6	5,2	6	5,2	17	14,4	12	10,2	8	7,1	6	5,3
Pron.	12	10,2	9	7,6	9	7,6	6	5,0	19	16,5	7	6,1	7	6,0	4	3,4	9	7,6	5	4,2	9	8,0	6	5,3
Num.	1	0,9	1	0,9	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Verb.	25	21,2	15	12,8	29	24,6	23	19,5	28	24,3	26	22,6	34	29,3	24	20,7	31	26,3	19	16,1	32	28,3	25	22,2
Adv.	20	16,9	19	16,1	19	16,1	14	11,9	16	13,9	15	13,0	15	13,0	13	11,2	11	9,3	9	7,6	18	15,9	13	11,5
Kaan.	7	5,9	5	4,2	5	4,2	5	4,2	5	4,4	5	4,4	6	5,2	6	5,2	4	3,4	4	3,4	4	3,5	3	2,6
Konj.	10	8,5	7	5,9	15	12,7	3	2,5	6	5,2	3	2,6	11	9,4	4	3,4	9	7,6	4	3,4	6	5,3	3	2,6
Intuj.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	118	100	90	76,3	118	100	87	73,7	115	100	92	80,4	116	100	85	73,2	118	100	78	66,1	113	100	82	72,5

1963/64. a. 7. 2. 7.	AP, 4				JT, 4				RE, 4				KT, 3				MK, 3				TK, 2			
Sõnaliik	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint
Subst.	39	33,0	34	28,8	31	26,7	26	22,4	36	31,9	30	26,5	31	26,7	27	23,3	41	35,0	34	29,1	(45)	37,9	39	32,8
Adj.	6	5,0	6	5,0	8	6,9	8	6,9	9	8,0	8	7,1	1	0,9	1	0,9	6	5,1	6	5,1	3	2,5	3	2,5
Pron.	7	6,0	4	3,4	6	5,1	3	2,6	6	5,3	2	1,8	7	6,0	5	4,3	11	9,4	6	5,1	7	5,9	4	3,4
Num.	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	2	1,8	2	1,8	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-
Verb.	(38)	32,3	35	29,7	24	20,7	19	16,4	34	30,0	27	23,9	34	29,3	24	20,7	31	26,5	29	24,8	36	30,2	32	26,9
Adv.	13	11,0	10	8,5	27	23,3	25	21,5	14	12,4	13	11,5	23	19,8	22	18,9	13	11,1	13	11,1	14	11,7	11	9,2
Kaan.	4	3,4	4	3,4	3	2,6	3	2,6	4	3,5	4	3,5	4	3,4	4	3,4	7	6,0	7	6,0	3	2,5	3	2,5
Konj.	11	9,3	1	0,9	15	12,9	5	4,3	8	7,1	6	5,3	14	12,1	6	5,1	8	6,9	3	2,6	9	7,6	2	1,7
Intej.	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	2	1,7	2	1,7
Koos	118	100	94	79,7	116	100	91	78,5	113	100	92	81,4	116	100	91	78,4	117	100	98	(83,8)	119	100	96	80,7

1963/64. a. 7. 2. 7.	MK, 4				TP, 4				PJ, 4				EM, 3				TT, 3				VH, 3			
Sõnaliik	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint	Sõnu	Protosint	Ei sõnu	Protosint
Subst.	39	33,3	34	29,1	38	31,7	26	21,7	41	34,2	31	25,8	37	32,5	23	20,2	(50)	42,0	30	25,2	36	31,6	35	30,7
Adj.	13	11,1	12	10,7	9	7,5	8	6,7	5	4,2	5	4,2	3	2,6	3	2,6	3	2,5	3	2,5	2	1,8	2	1,8
Pron.	11	9,4	5	4,2	8	6,7	6	5,0	9	7,5	6	5,0	5	4,4	4	3,5	14	11,7	6	5,0	13	11,4	7	6,1
Num.	-	-	-	-	3	2,5	3	2,5	1	0,8	1	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1,8	2	1,8
Verb.	26	22,2	24	20,5	31	25,8	24	20,0	30	25,0	22	18,4	34	29,8	29	25,5	27	22,7	18	15,2	35	30,7	28	24,5
Adv.	12	10,3	11	9,4	11	9,2	11	9,2	17	14,2	16	13,4	18	15,8	16	14,0	9	7,6	7	5,9	12	10,5	11	9,6
Kaan.	3	2,6	3	2,6	10	8,3	7	5,8	4	3,3	4	3,3	3	2,6	3	2,6	3	2,5	3	2,5	5	4,4	5	4,4
Konj.	11	9,4	5	4,2	10	8,3	4	3,3	12	10,0	4	3,3	13	11,4	4	3,5	13	11,0	3	2,5	9	7,8	7	6,1
Intej.	2	1,7	2	1,7	-	-	-	-	1	0,8	1	0,8	1	0,9	1	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-
Koos	117	96	100	(82,0)	120	100	89	74,2	120	100	90	75,0	114	100	83	72,8	119	100	70	(58,8)	114	100	97	(85,6)

Kaheksas klass

Et ei õnnestunud saada vajalikul arvul kirjandeid, on kaheksandast klassist võetud vaatluse alla ainult 12 tööd. Tartu X 8-klassilisest Koolist ja Tartu V Keskkoolist.

Suurema eri sõnade arvuga kaheksandas klassis olid kirjandid EL, 4, 8^a, V - 83,5 % ja LS, 5, 8. kl., X - 82,8 %. Sõnavaraliselt oli esimene töö võrdlemisi hea. Substantiive esines 32 /eri sõnu 29/. Väga palju oli antud kirjandis aga adjektiive - tervelt 19 kordumatut sõna. Mõned õnnestunudlt valitud adjektiivid esinesid ainult vaadeldava kirjandi autoril : kõle tuul, kütkestav loodus, tuuline ilm. Pronoomeneid leidis töös 9, neist 8 eri sõna. Asesõnadest oli kasutatud järgmisi: enese /enda/, mina, mis, oma, see, tema jne. Verbide seas oli mõningaid vähem tarvitatavaid sõnu, nagu kallama, koltuma, krabistama, närbuma, pilduma, punama. Sõnu koltuma, krabistama, punama võis kohata üksikutel viienda ~~klassi~~ või kuenda klassi õpilastel, kaheksandas klassis oli neid verbe aktiivsemalt kasutama hakatud. Puuduseks võib töös lugeda verbi olema liiga sagedast tarvitamist nimisõnalise öeldise koosseisus /7 korda/. Erakordselt vähe kordumatuid verbe oli töös TM, 3, 8. kl., X - kõigest 8. Verbe oli selles töös analüüsitavas loigus üldse 23. Antud kirjandis oli eri sõnu 66, 4 % sõnade üldarvust. olema-verbi oli kasutatud nimisõnalise öeldise koosseisus 10 korral. Kordusid veel tegusõnad, nagu

asuma - 5 korda,

käima - 3 " ,

elama - 2 " .

Selle töö vähene sõnavara viis alla üldise ver-

bide keskmise kaheksandas klassis. Kui jätta arvestamata käesolev töö, siis oleks kordumatute verbide keskmine kaheksandas klassis 17,6, mitte aga 16,8.

Alljärgnev tabel annab ülevaate eri sõnade esinemusest kaheksandas klassis:

Hinne Sõnaliik	5	4	3
Subst.	31,5	26,6	24,3
Adj.	1,8	9,7	7,9
Pron.	1,8	6,1	5,8
Num.	0,9	0,7	1,0
Verb	22,5	16,6	16,0
Adv.	18,0	14,0	11,8
Kaass.	3,6	2,1	2,3
Konj.	2,7	4,5	3,7
Interj.	-	-	0,3
Kokku	82,5	80,3	73,1

Üldiselt võib öelda, et kaheksandas klassis esines veidi rohkem nimisõnu kui eelnevates klassides. Adjektiividegi osatähtsus oli suurenenud. Pronoomenite kasutamine oli võrdlemisi kõikuv. Siiski võis täheldada asesõnade arvu vähenemist kaheksandas klassis. Selle asemel oli püütud tarvitada rohkem nimisõnu. Kirjandite keelele tuli see kahtlemata kasuks. Levinumad asesõnad olid enese /enda/, kõik, meie, mina, mis, oma, sée, tema. Tunduvalt vähem kasutati aga pronomeneid, mis olid

üksikutel õpilastel käibel juba viiendas-kuuendas klassis, kuid mis polnud ka kaheksanda klassi õpilastel muutunud üldkasutatavaks, nagu sõnad iga, ise, kogu, mingisugune, mitmesugune, sama, selline, ühesugune. Verbe esines kaheksandas klassis vähem kui nooremates klassides. Oleks aga soovitav kasutada rohkem verbe, mis muudavad sõnastuse dünaamilisemaks. Märgatavalt oli vähenenud kaassõnade kasutamine. Kui viiendas ja kuuendas klassis esines igas vaadeldud kirjandis keskmiselt 4-5 kaassõna, siis kaheksandas klassis oli neid ainult 1-2. See näitab, et õpilaste keel on juba arenenum. Kaassõnad on loovutanud koha käänete kasutamisele. Abimäärsõnu esines samuti vähem kui nooremates klassides. Vaadeldud kaheksanda klassi kirjandites oli keskmiselt 1 kuni 2 ühendverbi.

Kaheksandas klassis tuleks aga tähelepanu pöörata verbile, sest nende kasutamise osas esines puudusi.

Järgnevates tabelites on antud kaheksanda klassi õpilaste kirjandite sõnavara sõnaliikide järgi. Seejärel on koondtabelitena esitatud kõigi vaadeldud tööde eri sõnavara /antud on eri sõnade protsent kogu analüüsitud kirjandi sõnavarast võetud katkendi ulatuses/.

Kahesanda klassi õpilaste sõnavara sõnaliikide järgi

1963/64. a. 8. ad. II	LS, 5				KL, 4				OM, 3				P, 3				SV, 3				TM, 3			
Sõnaliik	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent
Sulst.	41	37,0	35	31,5	(47)	39,5	37	31,1	43	36,7	31	26,5	36	30,2	32	26,9	36	31,0	27	23,2	(47)	40,5	37	31,9
Adj.	2	1,8	2	1,8	9	7,6	8	6,7	12	10,2	11	9,4	5	4,2	5	4,2	15	13,0	10	8,7	14	12,0	10	8,7
Pron.	4	3,6	2	1,8	9	7,6	4	3,4	6	5,1	6	5,1	16	13,5	8	6,7	12	10,4	5	4,3	10	8,7	6	5,1
Num.	1	0,9	1	0,9	2	1,7	2	1,7	1	0,9	1	0,9	2	1,7	2	1,7	-	-	-	-	2	1,7	2	1,7
Verb	30	27,0	25	22,5	26	21,8	22	18,7	30	25,7	23	19,6	29	24,4	22	18,5	27	23,3	21	18,1	23	19,8	(8)	6,9
Adv.	22	19,8	20	18,0	15	12,6	11	9,2	12	10,2	11	9,4	21	17,6	18	15,1	13	11,2	12	10,4	10	8,7	9	7,8
Kaas.	5	4,5	4	3,6	3	2,5	3	2,5	2	1,7	2	1,7	2	1,7	2	1,7	2	1,7	2	1,7	2	1,7	2	1,7
Konj.	6	5,4	3	2,7	8	6,7	7	5,9	10	8,6	6	5,1	7	5,9	3	2,5	11	9,4	2	1,7	8	6,9	3	2,6
Interj.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	1	0,8	1	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	111	100	92	(82,8)	119	100	94	79,0	117	100	92	78,6	119	100	93	78,1	116	100	79	68,1	116	100	77	(66,4)

1963/64. a. 8. ad. II	EL, 4				KR, 4				FS, 4				KL, 4				EH, 3				HS, 3			
Sõnaliik	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent	Sõnu	Protsent	Ei sõnu	Protsent
Sulst.	32	27,8	29	25,2	34	29,6	29	25,2	38	33,0	33	28,7	34	29,8	26	22,8	29	24,6	23	19,5	32	28,8	20	17,9
Adj.	19	16,5	19	16,5	11	9,6	11	9,6	11	9,6	11	9,6	8	7,0	7	6,1	9	7,6	8	6,8	12	10,7	11	9,8
Pron.	9	7,8	8	7,0	12	10,4	9	7,8	7	6,1	5	4,3	14	12,3	9	7,9	13	11,0	8	6,8	11	9,8	8	7,1
Num.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,9	1	0,9	1	0,9	1	0,9	2	1,7	2	1,7	-	-	-	-
Verb	24	20,9	17	14,8	28	24,3	24	20,9	(22)	19,1	14	12,1	25	21,9	19	16,6	26	22,0	21	17,8	27	24,1	17	15,2
Adv.	17	14,8	16	13,9	16	13,9	15	13,0	22	19,1	20	17,4	21	18,4	19	16,6	22	18,7	17	14,4	19	16,9	15	13,4
Kaas.	3	2,6	3	2,6	3	2,6	3	2,6	1	0,9	1	0,9	2	1,8	2	1,8	4	3,4	4	3,4	4	3,5	4	3,5
Konj.	11	9,6	4	3,5	11	9,6	2	1,7	13	11,3	7	6,1	9	7,9	6	5,3	13	11,0	7	5,9	7	6,2	5	4,5
Interj.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	115	100	96	(83,5)	115	100	93	80,8	115	100	92	80,0	114	100	89	78,1	118	100	90	76,3	112	100	80	71,4

Eri sõnad üienda klassi kirjandites

Klass, koel	1962/63. õ.-a. 5 ^a , $\bar{x}$						1962/63. õ.-a. 5 ^b , $\bar{x}$						1963/64. õ.-a. 5 ^a , $\bar{x}$						1963/64. õ.-a. 5 ^b , $\bar{x}$					
Sõnaliik	SM,5	TS,5	JT,4	PJ,3	JR,3	MS,2	TT,5	JP,5	TJ,4	TP,4	PK,3	VS,3	JJ,5	KV,5	RN,4	PL,4	EL,3	AK,3	ÜK,5	HL,5	ET,4	MV,4	LM,3	VV,3
Subst.	20,7	22,7	14,4	21,3	20,3	11,4	21,0	23,4	16,6	11,3	26,6	18,6	26,9	23,8	20,7	22,2	28,0	27,6	16,1	26,5	22,7	17,6	19,2	26,3
Adj.	8,1	6,7	5,9	3,7	5,9	4,7	8,8	7,8	5,3	4,4	8,0	5,9	8,4	8,5	5,1	4,2	6,8	0,9	7,6	1,7	2,5	4,2	1,7	3,4
Pron.	8,1	2,5	5,9	4,6	6,8	4,7	7,0	4,4	5,3	7,8	4,4	5,9	2,5	5,0	4,3	6,8	3,4	4,3	6,8	4,3	3,4	6,7	2,5	4,2
Num.	0,9	1,8	5,1	4,6	1,7	-	-	-	-	1,7	0,9	3,9	0,8	-	0,9	0,9	-	-	-	-	0,8	-	-	0,9
Verb	14,4	19,3	22,0	16,7	15,3	17,9	21,1	21,7	14,0	19,1	19,4	10,8	21,8	22,0	19,8	23,0	25,4	25,0	22,0	19,6	24,4	22,7	24,2	22,0
Adv.	14,4	10,9	12,7	16,7	14,4	19,8	14,9	15,7	20,1	24,3	10,6	13,7	9,3	13,6	13,0	17,1	5,9	7,8	20,4	12,0	10,9	17,6	10,8	11,0
Kaas.	1,8	2,5	0,9	2,8	3,4	1,9	0,9	0,9	0,9	-	4,4	3,9	3,4	1,7	5,1	2,6	4,2	4,3	5,9	5,1	4,2	2,5	3,3	4,2
Konj.	5,4	4,2	5,1	3,7	2,5	3,8	7,0	4,4	5,3	4,4	5,3	4,9	3,4	5,0	4,3	1,7	3,4	5,1	3,4	4,3	3,4	3,4	3,3	2,5
Intuj.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,9	-	2,6	-	1,7	-	-	-	-
Kokku	73,8	70,6	72,0	74,1	70,3	64,2	80,7	78,3	67,5	73,0	79,6	67,6	76,5	80,5	73,2	79,4	77,1	77,6	82,2	75,2	72,3	74,7	65,0	74,5

Klass, koel	1963/64. õ.-a. 5 ^a , $\bar{x}$ kirjand pildijärgi						1963/64. õ.-a. 5 ^a , $\bar{x}$						1963/64. õ.-a. 5 ^b , $\bar{x}$					
Sõnaliik	EK,5	SS,4	AT,4	VD,4	KT,3	JL,3	EK,5	KO,5	TP,4	AT,4	VD,3	TK,3	PK,5	KK,5	SS,4	HA,4	LT,3	ÜJ,3
Subst.	17,0	23,9	21,9	21,2	25,7	23,8	21,0	24,3	26,1	20,0	19,8	26,5	24,4	20,0	27,5	16,5	13,7	10,5
Adj.	6,0	6,0	5,0	6,1	4,4	10,2	10,5	10,7	7,0	9,6	6,6	10,3	8,4	6,1	8,3	0,9	1,7	8,8
Pron.	4,2	6,0	5,9	8,1	7,1	14,4	9,6	3,9	7,8	3,5	6,6	5,1	5,9	7,8	4,1	5,2	5,1	9,6
Num.	0,9	-	2,5	-	-	-	-	-	-	0,9	0,9	-	-	-	1,7	2,6	1,7	-
Verb	18,8	20,5	15,9	15,1	15,9	16,1	12,3	21,3	17,4	12,1	14,9	21,4	18,5	20,0	14,2	21,7	20,5	14,0
Adv.	9,4	8,6	10,1	10,1	12,4	5,9	14,8	12,6	12,1	17,4	11,5	7,7	10,9	8,7	11,7	13,0	18,8	11,4
Kaas.	2,6	0,9	1,7	2,0	4,4	5,0	5,3	1,9	1,7	-	0,9	3,4	2,5	1,7	2,5	6,1	0,9	0,9
Konj.	2,6	4,2	2,5	4,0	2,6	2,5	2,7	4,9	3,5	4,4	6,6	3,4	4,2	7,8	3,3	4,4	3,4	7,0
Intuj.	0,9	-	-	-	-	-	0,9	-	-	-	-	-	-	0,9	1,7	-	-	0,9
Kokku	62,4	70,1	65,5	66,6	72,5	77,9	77,1	79,6	75,6	67,9	67,8	77,8	74,8	73,0	75,0	70,4	65,8	63,1

Eri sõnad kuenda klami kirjandites

Klam, kool	1962/63. õ.-a. 6 ^a , $\bar{x}$						1962/63. õ.-a. 6 ^b , $\bar{x}$						1963/64. õ.-a. 6 ^a , $\bar{x}$						1963/64. õ.-a. 6 ^b , $\bar{x}$					
Sõnaliik	JT,5	KT,5	Mk,4	AV,4	TK,3	EM,2	IT,5	Mk,5	ST,4	PJ,4	VH,3	EM,2	TJ,4	JP,4	TK,4	MS,3	JT,3	TS,3	ST,5	TT,5	JP,4	TL,4	TJ,3	PK,2
Selst.	26,3	21,9	21,2	22,3	31,6	17,0	23,4	23,3	20,8	16,8	28,6	21,1	21,4	25,6	23,8	23,9	20,2	26,5	33,0	25,5	35,6	27,7	27,4	19,7
Adj.	7,6	9,5	12,4	5,4	3,4	5,4	6,1	10,3	6,6	2,5	8,9	7,6	6,0	6,6	5,0	1,7	1,7	3,4	6,1	6,8	2,5	5,9	5,1	5,1
Pron.	6,8	8,6	6,2	7,1	7,7	7,0	4,4	6,9	6,6	7,6	5,4	6,8	6,8	5,8	5,0	5,9	5,9	2,6	6,1	5,0	2,5	4,2	3,4	6,0
Num.	1,7	0,9	0,8	1,8	0,8	-	-	0,9	-	2,5	2,7	0,9	0,9	-	0,9	0,9	0,8	-	-	-	0,9	-	-	2,6
Verb	16,9	21,0	18,6	16,9	22,2	18,8	22,6	16,4	27,4	19,3	20,5	19,5	23,0	21,5	21,2	18,8	25,2	20,5	20,9	22,9	25,5	20,2	23,0	20,5
Adv.	11,9	9,5	9,7	8,9	7,7	12,5	13,1	12,9	10,4	14,3	7,1	8,5	8,6	13,2	11,9	10,3	12,6	11,1	10,4	11,9	10,2	6,7	12,0	6,8
kaas.	3,4	1,9	4,4	5,4	2,6	1,8	2,6	5,1	2,8	4,2	2,7	1,7	3,4	3,3	2,5	3,4	2,5	2,6	3,5	5,9	3,4	6,7	1,7	1,7
Konj.	3,4	6,7	3,5	2,7	4,3	5,4	3,5	2,6	2,8	3,4	3,6	4,2	3,4	3,3	4,2	2,6	3,4	3,4	4,3	4,2	2,5	3,4	0,9	4,2
Intej.	-	-	-	-	-	-	-	2,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,9	-	0,8	-	-
Kokku	78,0	80,0	78,8	70,5	80,3	67,9	75,7	81,0	77,4	70,6	79,5	70,3	73,5	79,3	74,5	67,5	72,3	70,1	84,3	83,1	83,1	75,6	73,5	66,6

Klam, kool	1963/64. õ.-a. 6 ^a , $\bar{x}$						1963/64. õ.-a. 6 ^b , $\bar{x}$					
Sõnaliik	EA,5	JK,5	MS,4	ES,4	LA,3	JL,3	EM,5	MJ,5	ML,4	JK,4	JH,3	TH,3
Subst.	28,2	21,0	23,8	26,5	30,5	27,2	21,6	20,4	22,6	24,3	31,0	23,2
Adj.	14,5	7,9	10,1	11,9	8,7	4,4	12,0	6,2	5,2	6,1	6,0	4,5
Pron.	5,1	5,3	5,5	3,4	5,2	7,9	2,6	8,8	9,6	6,1	5,1	6,2
Num.	0,9	-	-	-	-	0,9	-	-	-	-	-	-
verb	9,4	14,9	14,7	12,0	14,8	16,6	13,8	16,8	19,1	14,8	19,8	20,6
Adv.	14,5	16,6	20,2	15,4	11,3	8,8	16,4	19,5	11,3	13,9	10,4	8,0
kaas.	2,6	2,7	1,8	5,1	5,2	-	1,7	2,7	1,7	1,7	0,9	3,6
Konj.	6,0	3,5	4,7	5,1	1,7	4,4	4,3	3,5	3,5	5,2	3,4	6,2
Intej.	-	-	-	0,9	-	-	-	-	0,9	-	-	-
Kokku	81,2	71,9	80,8	80,3	77,4	70,2	72,4	77,9	73,9	72,1	76,6	72,3

Eri sõnad seitsmenda klasi kirjandis

Klass, kool	1962/63. õ.-a. 7 ^a , $\bar{x}$						1962/63. õ.-a. 7 ^b , $\bar{x}$						1963/64. õ.-a. 7 ^a , $\bar{x}$					
Sõnalik	KL,5	AR,4	TM,4	MP,4	WP,3	MA,3	EL,5	TL,5	KK,4	JO,4	SU,3	OM,3	AP,4	JT,4	RE,4	KT,3	MK,3	TK,2
Subst.	32,4	13,6	25,5	27,8	22,1	18,6	22,7	29,5	29,7	36,5	27,5	27,4	28,8	22,4	26,5	23,3	29,1	32,8
Adj.	7,0	9,4	9,3	7,8	4,2	5,3	7,8	9,8	9,9	10,1	7,3	11,1	5,0	6,9	7,1	0,9	5,1	2,5
Pron.	2,6	4,2	5,1	7,8	7,6	7,9	6,9	4,4	4,5	4,2	8,3	3,4	3,4	2,6	1,8	4,3	5,1	3,4
Num.	0,9	0,9	-	0,9	1,7	0,9	0,9	2,7	0,9	-	-	-	-	0,9	1,8	0,9	-	-
Verb	20,2	16,9	16,1	13,9	17,8	18,6	17,4	13,4	18,0	19,6	8,3	18,8	29,7	16,4	23,9	20,7	24,8	26,9
Adv.	12,3	18,6	12,7	14,8	11,9	17,7	13,9	12,5	8,2	7,6	21,1	8,5	8,5	21,5	11,5	18,9	11,1	9,2
Kaan.	4,4	4,2	4,2	1,7	3,4	1,8	6,1	1,8	2,7	3,4	2,7	1,7	3,4	2,6	3,5	3,4	6,0	2,5
Konj.	5,3	4,2	4,2	3,6	4,2	3,5	7,8	5,4	4,5	1,7	4,6	0,9	0,9	4,3	5,3	5,1	2,6	1,7
Intej.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,9	-	0,9	-	1,7
Kokku	85,1	72,0	77,1	78,3	72,9	74,3	83,5	79,5	78,4	83,1	79,8	71,8	79,7	78,5	81,4	78,4	83,8	80,7

Klass, kool	1963/64. õ.-a. 7 ^b , $\bar{x}$						1963/64. õ.-a. 7 ^a , $\bar{x}$					
Sõnalik	MK,4	TP,4	PJ,4	EM,3	TT,3	VH,3	PI,5	HK,4	HK,4	P,4	AR,3	LS,3
Subst.	29,1	21,7	25,8	20,2	25,2	30,7	24,6	21,2	22,6	24,1	27,2	23,0
Adj.	10,7	6,7	4,2	2,6	2,5	1,8	4,2	8,5	8,7	5,2	10,2	5,3
Pron.	4,2	5,0	5,0	2,5	5,0	6,1	7,6	5,0	6,1	3,4	4,2	5,3
Num.	-	2,5	0,8	-	-	1,8	0,9	0,9	-	-	-	-
Verb	20,5	20,0	18,4	25,5	15,2	24,5	12,8	19,5	22,6	20,7	16,1	22,2
Adv.	9,4	9,2	13,4	14,0	5,9	9,6	16,1	11,9	13,0	11,2	7,6	11,5
Kaas.	2,6	5,8	3,3	2,6	2,5	4,4	4,2	4,2	4,4	5,2	3,4	2,6
Konj.	4,2	3,3	3,3	3,5	2,5	6,1	5,9	2,5	2,6	3,4	3,4	2,6
Intej.	1,7	-	0,8	0,9	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	82,0	74,2	75,0	72,8	58,8	85,6	76,3	73,7	80,4	73,2	66,1	72,5

Eri sõnad kaheksanda klassi kirjandeis

Klass, Kool Sõnaliik	1963/64. a. 8. kl., $\bar{x}$						1963/64. a. 8a, $\bar{u}$					
	LS,5	KL,4	OM,3	P,3	SV,3	TM,3	EL,4	KR,4	ES,4	KL,4	EH,3	HS,3
Subst.	31,5	31,1	26,5	26,9	23,2	31,9	25,2	25,2	28,7	22,8	19,5	17,9
Adj.	1,8	6,7	9,4	4,2	8,7	8,7	16,5	9,6	9,6	6,1	6,8	9,8
Pron.	1,8	3,4	5,1	6,7	4,3	5,1	7,0	7,8	4,3	7,9	6,8	7,1
Num.	0,9	1,7	0,9	1,7	-	1,7	-	-	0,9	0,9	1,7	-
Verb	22,5	18,7	19,6	18,5	18,1	6,9	14,8	20,9	12,1	16,6	17,8	15,2
Adv.	18,0	9,2	9,4	15,1	10,4	7,8	13,9	13,0	17,4	16,6	14,4	13,4
kaan.	3,6	2,5	1,7	1,7	1,7	1,7	2,6	2,6	0,9	1,8	3,4	3,5
konj.	2,7	5,9	5,1	2,5	1,4	2,6	3,5	1,7	6,1	5,3	5,9	4,5
Intuj.	-	-	0,9	0,8	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku	82,8	79,0	78,6	78,1	68,1	66,4	83,5	80,8	80,0	78,1	76,3	71,4

II. Õpilaste sõnavara muutumine

Käesolevas töös on vaadeldud mõningate õpilaste kirjandeid kahel aastal järjest. Mõlemal aastal on võetud 17 õpilase kirjandid, seega kokku 34 tööd. Nendegi tööde võrdlemisel selgub, et eri sõnade osatähtsus on vanemates klassides kasvanud, kuigi õpilane on mõnikord saanud kirjandi eest koguni madalama hinde kui eelmisel aastal. Hinde alandamist põhjustasid peamiselt õigekirjavead. 1962/1963. õppeaasta kirjandid saadi kevadel, 1963/1964. õppeaasta omad aga sügisel. Peale suvist vaheaega polnud õpilased enam harjunud kirjutatut põhjalikult kontrollima ja eks grammatikareeglidki jõudsid suve jooksul ununeda. Järgnevalt tuuakse ära mõnede õpilaste tööde näitajad paralleelselt kahe aasta kohta, et oleks võimalik saada parem ülevaade eri sõnade osa kasvust kirjandeis.

Nimi	1962/63. õ.-a.	Nimi	1963/64. õ.-a.
MS, 2, 5 ^a	64,2	MS, 3, 6 ^a	67,5
PJ, 3, 5 ^a	74,1	PJ, 4, 6 ^a	73,5
JT, 4, 5 ^a	72,0	JT, 3, 6 ^a	72,3
TS, 5, 5 ^a	70,5	TS, 3, 6 ^a	70,1
PK, 3, 5 ^b	79,6	PK, 2, 6 ^b	66,6
TJ, 4, 5 ^b	67,5	TJ, 3, 6 ^b	73,5
IP, 5, 5 ^b	78,3	IP, 4, 6 ^b	83,1
TT, 5, 5 ^b	80,7	TT, 5, 6 ^b	83,1
TK, 3, 6 ^a	80,3	TK, 2, 7 ^a	80,7
MK, 4, 6 ^a	78,8	MK, 3, 7 ^a	83,8
KT, 5, 6 ^a	80,0	KT, 3, 7 ^a	78,4
JT, 5, 6 ^a	78,0	JT, 4, 7 ^a	78,5

Nimi	1962/63. ö.-a.	Nimi	1963/64. ö.-a.
EM, 2, 6 ^b	70,3	EM, 3, 7 ^b	72,8
VH, 3, 6 ^b	79,5	VH, 3, 7 ^b	85,6
PJ, 4, 6 ^b	70,6	PJ, 4, 7 ^b	75,0
TT, 5, 6 ^b	75,7	TT, 3, 7 ^b	58,8
MK, 5, 6 ^b	81,0	MK, 4, 7 ^b	82,0

III. Omapärast sõnavara

Järgnevalt esitatakse mõningad eri klasside õpilaste poolt kasutatud omapärased sõnad ja väljendid. Näiteid on võetud kõigist, ka põhjalikumalt analüüsimate kirjandeist, seetõttu ei esine paljusid allpool antud sõnu järgnevas sõnastikus, mis on koostatud analüüsitud kirjandeis leidunud sõnade põhjal. Õpilaste töödes leidis omapäraseid sõnu ja konstruktsioone muidugi rohkem, kui siin on kirja pandud. Siin tutvustatakse vaid kõige iseloomulikumaid ja õnnestunumaid väljendeid. Sageli kurdetakse õpilaste sõnavara vaesuse üle, selle üle, et ei osata küllaldasel määral kasutada sünonüüme. Juuresolevad näited peaksid aitama selgeks teha, et õpilased siiski oskavad tihti valida huvitavaid sünonüüme või anda mõni üsnagi kulunud sõna sellises kontekstis, mis annab sõnale uue tähendusliku varjundi.

Üldiselt võis tähele panna, et neil juhtudel, kui õpetaja teeb pidevalt klassis sõnavaralisi harjutusi, suureneb omapärase sõnavara ja kujundlike väljendite osa õpilaste töödes märgatavalt. Samuti esineb omapärasemat sõnavara rohkem nende õpilaste töödes, kes palju loevad. Siit järeldub, kuivõrd vajalik on pidev tegelemine sõnavaraliste probleemidega tundides.

Viies klass

Substantiivid:

haavikuemand /AM, 4, 5^b, X/,

härmaniidid /TK, 4, 5^a, X/,

Kuuskede tumedaid oksti ehtisid härmaniidid.

jänkupoiss /JT, 4, 5^a, X/,

Kui me tagasi hakkasime tulema, ehmatas meid ära jänku-
poiss, kes hüppas pöösastest välja ja pani liduma.

kamakas /RM, 3, 5^a, X/,

lumelatakas /PH, 3, 5^a, X/,

lumetutt /MK, 4, 5^a, X/,

Männi okstel olid ehteks lumetutid.

lõbu ja trall /V Se, 3, 5^a, V/,

Töö lõpetatud, läheb lahti lõbu ja trall.

pikakõrvamees /PR, 4, 5^a, V/,

Äkki, umbes kahekümne sammu kaugusel meist, hüppas rohust
välja hall pikakõrvamees.

pilvikumüts /TK, 4, 5^a, X/,

Vahvad on need pisikesed punased pilvikumütsaid.

sabatutt /TK, 4, 5^a, X/,

Eemal vilksatas jänese valge sabatutt.

Verbid:

konutama /PR, 4, 5^a, X/,

Lapsed ei taha toas konutada.

liduma /JT, 4, 5^a, X/,

putkama /PN, 4, 5^b, X/,

püherdama /VR, 4, 5^a, V/,

sibama /KV, 5, 5^a, X/,

Kass jooksis aeda, koer temale järele ja kõige taga si-
basid poisid.

silkama /PN, 4, 5^b, X/,

Kuskilt pöösast hüppas välja jännes ja silkas metsa poole.

Koduteel nägin ka noort ja arglikku metskitse, kes meid
nähes kohe metsa putkas.

tilgutama /KP, 2, 5^a, V/,
Kased tilgutavad oma kuldkollaseid lehti.
vilksatama /TK, 4, 5^a, X/,
vuhisema /TS, 5, 5^a, X/,
plehku pistma /TS, 5, 5^a, X/.

Kuues klass

Substantiivid:

hallivatimees /KJ, 3, 6^b, X/,
koeranäss /MK, 5, 6^b, X/,

Must sassis karvaga koeranäss klähvis külmast kähedal
häälel.

lumetomp /MP, 4, 6^a, X/,
lumetutsakas /EK, 4, 6^a, X/,
nudisaba /SŠ, 4, 6^a, X/,

Muri oli sattunud jänese jälgedele ja hakkas kilgates
nuuskima, kuhupoole see nudisaba õieti läks.

pikkkõrv /EK, 4, 6^a, X/,
põlishiiglane /MK, 5, 6^b, X/,
põõsamügerik /MK, 5, 6^b, X/,
sahmakas /SŠ, 4, 6^a, X/,
unimokk /VJ, 3, 6^b, X/,

Tõuse üles, unimokk!

õhumeri /LR, 4, 6^b, X/,

Mõned üksikud pilved sõudsid mööda õhumerd.

Verbid:

kahlama /LL, 4, 6^b, X/,

Haavikuemand kahlas läbi lume.

keksima /PJ, 4, 6^b, X/,
kilkama /ST, 4, 6^b, X/,
kissitama /LR, 4, 6^b, X/,

kiunuma /MK, 5, 6^b, X/,
klähvima /MK, 5, 6^b, X/,
koolduma /KV, 3, 6^a, X/,
kraaksatama /AP, 4, 6^a, X/,
kriuksuma /VV, 3, 6^b, X/,
lulli lööma /J Kü, 5, 6^a, X/,

Neil oli küllalt aega lulli lüüa.

nuuskima /SŠ, 4, 6^a, X/,

porisema /SŠ, 4, 6^a, X/,

... olime rikkunud siili unerahu. Nüüd ta porises ja turtsus vihaselt.

potsatama /VK, 4, 6^a, X/,

pugisema /LU, 3, 6^a, X/,

punuma /KJ, 3, 6^b, X/,

pusima /IH, 4, 6^b, X/,

rassima /SŠ, 4, 6^a, X/,

sirama /LP, 4, 6^b, X/,

sumama /KI, 3, 6^b, X/,

tossama /MH, 4, 6⁻, X/,

turtsuna /SŠ, 4, 6^a, X/,

uitama /ST, 4, 6^b, X/,

uluma /MK, 5, 6^b, X/,

Tuul ulus kui nuttev laps ja kiunus lausa koera moodi.

upitama /MK, 5, 6^b, X/,

vilistama /MP, 4, 6^a, X/,

Tuul vilistas ülal puulatvades.

vingerdama /LM, 3, 6^a, X/,

Jäljed vingerdasid nagu uss mööda teed.

vurama /AL, 3, 6^a, X/,

värelema /KV, 3, 6^a, X/,

Adjektiivid:

kollane kuusirp /TT, 5, 6^b, X/,

punetav päike /IH, 4, 6^a, X/,

... pistis tulise valuga jooksu /KT, 4, 6^b, X/.

Adverbid:

hiirvaikselt /KT, 4, 6^b, X/,

Puud seisid hiirvaikselt.

lustakalt /TT, 5, 6^b, X/.

Mõningaid omapäraseid konstruktsioone, võrdlusi:

Mööda helesinist taevast rändavad aeglaselt udusule-
taolised kerged pilvetükikesed nagu valged purjekad me-
rel /EA, 5, 6^a, X/.

Boy oli märganud jooksmas villapalliga sarnanevat
valget jäneseipoissi. Akki kukkus puudelt lund ning kee-
gi isand punases kasukas kihutas kui pisuhänd ühelt puult
teisele... Langev lumejutt tähistas ainult nende teed.
Päike veeres horisondi taha nagu punane nõiakera.

/TT, 5, 6^b, X/.

Korstnast tõusis suitsunöör nagu Kalevi piibutobist
/MK, 5, 6^b, X/.

Leidus töid, kus olimosatud suurepäraselt valida
sõnu värvide, helide, muljete edasiandmiseks. Järgnevalt
esitatud näidetes on väga hästi antud edasi kuulnud helid.

Lindude pesakastid jäid tühjaks, ei kuule enam
röömsasti vilistavaid kullanokki, ei lööri enam löö tae-
va all kõrguses. Isegi pääsukese vidinat ei kuule enam.
Kahju küll, kuid järgmisel kevadel on nad jälle siin ja
tervitavad meid veel lõbusama siristamisega kui kunagi
enne /EA, 5, 6^a, V/.

Ainult vinge sügistuul uitab piki tühje tänavaid,
vilistab korstnates ja lögistab akende taga /STõ, 5, 6^b,
X/.

Seitsmes klass

Substantiivid:

ehatriip /EK, 4, 7^{kl.}, N/,

Punane ehatriip paistis heledalt silma tumeda taeva taustal.

jänes-kikkkõrv /EK, 3, 7^a, X/,

Jänes-kikkkõrv tuli siia väledate hüpetega.

jänku-tuttsaba /TL, 2, 7^b, X/,

kanavaras,

kanavaras-punasaba /AS, 5, 7^a, X/,

See ju vana kanavaras! Kuid samas oli kanavaras-punasaba nagu pühitud.

kohevsaba-orav /MM, 3, 7^b, X/,

kraaksuja /JO, 4, 7^b, X/,

kuusepõrakas /JO, 4, 7^b, X/,

Vanaldane talumees raius suurt kuusepõrakat, mille otsas olid risudest tehtud varesepesad.

käbijupp /H Kä, 4, 7^{kl.}, N/,

Orav piilüs kartlikult kuuseladvast ja näris mõnuga käbijuppi.

lumelahmakas /HP, 4, 7^a, X/,

lumepahmakas /OM, 3, 7^a, X/,

puhmastik /AR, 4, 7^a, X/,

reinu vader /GH, 4, 7^a, X/,

siuksumine /KL, 5, 7^a, X/,

vatitortsakas /AS, 5, 7^a, X/,

Lumi sarnanes vatitortsakatega.

vurin /MT, 4, 7^b, X/.

Verbid:

kohendama /GH, 4, 7^a, X/,

kükitama /EK, 4, 7^b, X/,

Telefonitraatidel kükitasid üksildased külmast kõssi va-

junud linnud.

külitama /OM, 3, 7^b, X/,

Kõikjal lumiste tarade ääres külitas lumi.

lipsama /AR, 4, 7^a, X/,

lõssutama /OM, 3, 7^a, X/,

Kuuskedel ja mändidel lõssutasid suured lumepahmakad.

naksuma /AR, 4, 7^a, X/,

näpistama /JO, 4, 7^b, X/,

Nälg näpistab juba kõhtu.

praksuma /EP, 4, 7^b, X/,

Praksub hele lõke.

punnima /OS, 4, 7^a, X/,

sirkama /LS, 4, 7^a, X/,

siunama /LL, 3, 7^a, X/,

urgitsema /RÕ, 3, 7^a, X/,

vaakuma /H Kä, 4, 7 kl., N/,

Vares vaakus puunotsas.

vadistama /AK, 3, 7^b, X/,

vantsima /GH, 4, 7^a, X/,

õõtsuma /AR, 4, 7^a, X/,

ümisema /MM, 3, 7^b, X/.

Adjektiivid:

erkroheline latv /JA, 5, 7^a, X/,

hallikaspruun /MT, 4, 7^b, X/,

laiavõraline kask /GH, 4, 7^a, X/,

pikakõrvaline argpüks /KK, 4, 7^b, X/,

tuhkjad pilved /JJ, 3, 7^b, X/,

vilgas orav /AR, 4, 7^a, X/,

väledate hüpetega /EK, 3, 7^a, X/.

Adverbid:

kahinal /EK, 4, 7^b, X/,
Lund tuli kahinal alla.
laisalt /AR, 4, 7^a, X/,
Mändide ladvad õõtsusid laisalt.
salapäraselt /EE, 3, 7^a, X/,
Metsas oli salapäraselt vaikne.
veetlevalt kaunis /EH, 4, 7^a, X/,
lendasid yurinal /HP, 4, 7^a, X/.

Kaheksas klass

Substantiivid:

laternaivalgus /OT, 4, 8.kl., X/,
magamisauk, /Vih, 4, 8.kl., X/,
oksarisu /Vih, 4, 8 kl., X/,
piimaplänn /E Si, 4, 8^a, V/,
Seadsime siis sammud aida poole, Ühel käes leivakott,
teisel piimaplänn.
reumatismus ,
sindrinahk /JK, 5, 8. kl., X/,
Eit kodus hakkab tänitama, et sul sindrinahal endal
reumatismus ja tema läheb veel vastlasõidule.
sääsejõnglased,
sääsepõnn /ET, 2, 8^a, V/,
Seal, kus aga päike peale ei paistnud, tegid meile liiga
sääsejõnglased, kuid tuld ja suitsu nad kartsid ja mõni-
gi sääsepõnn sai oma karistuse kätte, kui oma nina liiga
tule juurde pistis.
tiivajäljend /Vih, 4, 8. kl., X/,
tuulesell /NK, 5, 8. kl., X/,
Tuulesell oli otsustanud õhtusesse metsa jalutama tulla.

vastlasõit /JK, 5, 8. kl., X/.

Verbid:

kepslema /K Ka, 4, 8. kl., X/,

Marika kepsles ja vadistas Võigu ümber.

kopsima /HS, 5, 8. kl., X/,

kõrvetama /HV, 5, 8. kl., X/,

Pakane kõrvetas varbaid ning sõrmi.

mürisema /HS, 5, 8. kl., X/,

põrisema /HS, 5, 8. kl., X/,

Elektrisaed vihisesid, traktoriä mürisesid, autod põri-
sesid, kirved kopsisid.

rudisema /JK, 5, 8. kl., X/,

tiirutama /Vih, 4, 8. kl., X/,

tuiskama /HS, 5, 8. kl., X/,

tänitama /JK, 5, 8. kl., X/,

vihisema /HS, 5, 8. kl., X/,

võngutama /TL, 3, 8. kl., X/.

Adjektiivid:

erepunane päike /Vih, 4, 8. kl., X/,

kahvatu /ST, 5, 8. kl., X/,

Kuuselatvade tagant piilus kahvatu kuu.

lõõmav, punane /HK, 3, 8. kl., X/,

Päike paistis suure punase lõõmava kerana.

tohutu lumelahmekas /JK, 5, 8. kl., X/,

tuhkpeen lumi,

tuhkpehme lumi /JK, 5, 8. kl., X/,

õhtune mets /RK, 5, 8. kl., X/.

Adverbid:

arglikult /ST, 5, 8. kl., X/,

täielikult /Vih, 4, 8. kl., X/,

Tuul oli täielikult vaibunud.

Viienda klassi kirjandeis leidub mitmeid huvitavaid sünonüüme. Verbid on peamiselt kirjeldava iseloomuga. Kuuenda klassi töödes leidub väga palju võrdlusi, omapäraseid väljendeid. Ilmneb juba õpilaste suurem huvi keele ilmekamaks muutmise vastu. Seitsmenda klassi kirjandeid iseloomustavad liitnimisõnad, sünonüümide üha teadlikum valimine. Ka kaheksanda klassi töödes esineb palju liitsõnu ja arvukalt onomatopoeetilisi verbe. Omadussõnad on küllaltki isikupäraseid.

S õ n a s t i k

Järgnev lühike sõnastik ei hõlma kogu õpilaste sõnavara viiendast kaheksanda klassini. Sõnad on võetud 120 analüüsitud kirjandist, seejuures igast kirjandist ainult 120 sõna. Seoses sellega võib rääkida kõnesoleva sõnastiku mõningasest piiratusest. Vaadeldud tööd olid peamiselt kirjeldava iseloomuga. Kirjandite teemad olid ühelaadilised ja olid seotud peamiselt loodusega. Ka selles suhtes võib rääkida sõnastiku piiratusest, sest seal ei kajastu täielikult kogu sõnavara, mida keskmise kooliastme õpilased tunnevad. Looduskirjeldusi oli kõigi nelja aastaaja kohta. Tuleks mainida, et alati ei olnud need siiski puht kirjeldused, vaid neis esines ka arutlevat elementi /kõigepealt just seitsmenda ja kaheksanda klassi õpilaste töödes/. Õpilased ei konstateeri enam lihtsalt fakti, et eemal paistab põld või mets, vaid annavad edasi oma suhtumise töösse kolhoosipõldudel. Sõnastik ei hõlma mitte üksnes looduse ja ilmastikuga seotud sõnu, sest võis kohata ka igapäevase eluga, koduse majapidamisega seotud sõnu /näiteks masinate nimed ja ka põllutööalased sõnad/.

Sõnad on esitatud alfabeetilises järjekorras, kusjuures iga sõna järel on araabia number, mis märgib klassi, kus antud sõna esines. Sõnastikku paigutamisel on tehtud väike valik. Sõnastikust puuduvad pronoomenid, konjunktsioonid, interjektsioonid ja nume-

raalid, mis esinesid enam-vähem võrdselt kõikide klasside õpilaste töödes.

Üldse on sõnastikus 1804 sõna, nendest 925 sõna on tarvitusel viiendas klassis. Kuuendas klassis tuli juurde 404 sõna, seitsmendas - 210, kaheksandas - 265 sõna. Viiendas klassis kasutusel olevad sõnad moodustavad 51,3 % sõnastikus olevates sõnadest, kuuendas - 73,1 %, seitsmendas - 85,3 % ja kaheksandas klassis peaks eelduse kohaselt kasutusel olema kõik sõnad. Tegelikult ei esinenud siiski kõik viiendas või kuuendas klassis leidunud sõnad vanemate klasside õpilaste töödes. Viienda ja kuuenda klassi kirjandeis leidis rida sõnu, mille olid omandanud sellel vanuseastmel ainult üksikud õpilased. Vanemates klassides võis neid sõnu kohata juba sagedamini. Mõnede õpilaste töödes esines aga ka sõnu, mida polnud kasutanud ükski teine õpilane. Need kuulusid ilmselt sõnade hulka, mis on keskmisel vanuseastmel omandatud üksikute õpilaste poolt, kuid mida hakatakse aktiivsemalt kasutama hiljem. Kaheksandas klassis leidis juba märksa rohkem masinate ja töövahendite nimesid: aparatuur, ekraan, istutamispulk, kraadiklaas, köblas, prisma. Vanemates klassides oli suurenenud liidete abil moodustatud sõnade osatähtsus, samuti esines rohkem liitsõnu: eemalduma, eesmärk, eraldama, jaamahoone, kõnnitee, käänak, mullune, nukrutsema, pingutama, väänlema /7. klassis/; abimajand, askeldus, hääliitsus, igatsus, jooksik, juhtum, nagin, pimestama, põhjustaja, õiendama jne. /8. klassis/. Õpilaste sõnavara areneb kogu aeg. Vanemates klassides on kirjeldused muutunud täpsemaks, antakse edasi rohkem detaile, rohkem eri varjundeid. See peegeldub ka juurdetulnud sõnade iseloomus. Suureneb abstraktseid mõisteid väljendavate nimisõnade arv. Õpilaste mõtle-

mine muutub aja jooksul üha abstraktsemaks. Nooremal kooliastmel on see algul veel üsnagi konkreetne. Õpilaste abstraktse mõtlemise oskuse arenemine peegeldub ka sõnavaras. Kui näiteks viienda klassi õpilased kasutasid ligikaudu 30 abstraktnoomenit, siis kaheksandas klassis oli neid juba umbes 40.

Olemasolevatel andmetel esineb kaheksandas klassis kõige vähem mitmesuguseid liitelisi tuletisi. See on tingitud materjali vähesusest. Teistest klassidest on vaadeldud üle 30 kirjandi, kaheksandast aga üksnes 12 tööd.

Nimisõnade tuletamisel on viiendas klassis tarvitatud sageli deminutiivsufiksit -ke /11 korda/. Juba kuuendas klassis esineb liidet -ke tunduvalt vähem, samuti seitsmendas ja kaheksandas klassis /3-4 korda/. Teonimisõnu tuletavat liidet -mine oli viiendas klassis kasutatud 11 korda. Vanemate klasside õpilaste poolt kasutati liidet -mine märksa vähem. Kaheksandas klassis esines näiteks ainult 7 selle liite abil tuletatud sõna. Kõige rohkem oli kaheksandas klassis tarvitatud tuletamisel liidet -us /27 korral/, mis tuletab ka abstraktseid mõisteid väljendavaid nimisõnu. See väljendab jällegi õpilaste mõtlemise abstraktsemaks muutumist.

Nimisõnade tuletamisel oli tarvitatud üldse 28 liidet. Tuletatud nimisõnu oli kokku 225. Küllaltki levinud oli ka sõnade liitmine. Liitnimisõnu esines vaadeldud töödes 317. Viiendas klassis oli kasutusel 108 sõna. Kuuendas klassis tuli juurde 96 sõna, seitsmendas 53 ja kaheksandas 60 sõna.

Järgnev tabel annab ülevaate liidete tarvitamisest nimisõnade tuletamisel viiendast kuni kaheksanda klassini.

Klass Liide	Viies	Kuues	Seitsmes	Kaheksas
-us	14	18	9	27
-mine	11	9	5	7
-n	11	6	2	3
-is	1	1	2	-
-ik	5	7	2	3
-m	-	1	1	1
-e	5	6	4	2
-k	4	5	4	2
-t/i/	1	1	1	1
-lik	-	-	1	-
-kas	4	5	6	5
-nik	1	1	1	1
-lane	4	2	4	2
-er	1	1	2	2
-nu	1	-	-	-
-ja	6	4	2	3
-line	1	2	-	-
-nd	1	1	1	2
-ur	1	2	2	1
-tar	-	-	1	-
-u	2	2	1	2
-ke	11	3	4	5
-ndik	-	1	2	1
-stik	2	-	-	1
-la	1	-	1	-
-kond	-	2	1	-
-ng	1	1	2	-
-ne	4	9	8	5

Verbide tuletamisel oli vaadeldud töödes kasutatud 12 liidet. Liiteid -ta-/-sta-/, -da-, -ne-, -u-, -tse-, -ise-, -ata-, -le-, -ele-, -i- oli kasutatud sõnade tuletamisel viiendas klassis. Lisaks eespool mainitud liitele esines kuuendas ja seitsmendas klassis veel liide -skle- ja kuuendas -t-. Kaheksandas klassis ei esinenud liidetega -tse-, -skle- ja -ele- tuletatud sõnu. Tuletatud verbe esines kõigis töödes 269. Kõige rohkem oli tuletamisel kasutatud liidet -ta-/-sta-/. Selle liitega tuletatud sõnu esines enam-vähem võrdselt kõigis vaadeldud klassides. Võrdlemisi palju oli ka -u--lisi tuletisi. Kaheksandas klassis -u--liste tuletiste arv vähenes. Vähem oli verbide tuletamisel tarvitatud liiteid -tse- /viiendas klassis 3, kuuendas 6 ja seitsmendas 3 korra/, -skle- /esines ühel korral kuuendas ja seitsmendas klassis/ ja -ele- /esines ühel korral viiendas, kuuendas ja seitsmendas klassis/. Onomatopoeetilisi verbe tuletavat liidet -ise- oli kasutatud kõige rohkem viiendas klassis - 13 korral. Kaheksandas klassis esines selle liitega tuletatud verbe 8. See aga ei tähenda, et kaheksandas klassis oleks onomatopoeetiliste verbide tarvitamine märgatavalt kahanenud. Neid võis kaohata õpilaste kirjandeis veel üsna sageli.

Järgnevas tabelis on esitatud kõik kasutatud verbiliited.

Klass Liide	Viies	Kuues	Seitsmes	Kaheksaa
-ta-/-sta-	43	42	37	41
-da-	9	8	7	5
-t-	1	2	-	1
-ne-	5	10	6	4
-u-	28	28	31	22
-tse-	3	6	3	-
-ise-	13	12	11	8
-ata-	5	5	5	1
-le-	9	10	9	7
-i-	4	1	5	3
-skle-	-	1	1	-
-ele-	1	1	1	-

Adverbidest leidus õpilaste töödes kõige rohkem viisimäärsõnu /80/, järgnesid ajamäärsõnad /33/, kohamäärsõnad /18/, abimäärsõnad /14/, rõhumäärsõnad /13/ ja hulga- ning määramäärsõnad /11/. Kõige vähem leidus küsimäärsõnu /3/: kuhu, kuidas, kus. Viisiadverbe oli tuletatud peamiselt liidetega -lt ja -sti. Vähem leidus liidetega -misi ja -si tuletatud sõnu.

Levinumaid viisiadverbe /sulgudes on antud klass, kus nimetatud sõna esines/: aeglaselt /6,7,8/, hästi /5,6,7,8/, igavalt /5,6/, jalgsi /6/, kiiresti /5,6,7,8/, pikkamisi /8/, rahulikult /6,7/, ruttu /5,6,7,8/, tasakesi /5,7/, uudishimulikult /5,7/. Ajamäärsõnadest olid levinumad algul /5,6,7,8/, ammu /5,8/, homme /5,6,7,8/, hommikul /6,7,8/, juba /5,6,7,8/, kaua /5,6,7/, kohe /5,6,7,8/, nüüd /5,6,7,8/, peagi /5,6,7,8/, õhtul /5,6,7,8/, öösel /5,6,7/. Kohamäärsõnadest esinesid sagedamini all /5,6,7,8/, eemal /6,7,8/, lähedal /5,6,7,8/, peal /5,6,7,8/, seal /5,6,7,8/, sees /5,6,7,8/, siin /5,6,7,8/, üleval /5,8/. Rõhumäärsõnadest esinesid rohkem sõnad isegi /7,8/, ju /5,6,7,8/, just /7/, ka /5,6,7,8/, küll /5,6,7,8/, ometi /5/.

Kõigis vaadeldud töödes esines kokku 179 määrsõna. Järgnev tabel annab ülevaate adverbide esinemusest eri klassides.

Klass Adverb	Viies	Kuues	Seitsmes	Kaheksas
Viisimäärs.	49	26	21	26
Ajamäärs.	22	23	22	21
Kohamäärs.	19	13	15	12
Abimäärs.	12	14	14	13
Rõhumäärs.	11	8	10	9
Hulgamäärs.	7	9	8	6
Küsimäärs.	3	3	3	3

Adverbide tuletamisel oli kasutatud 9 liidet. Järgnev tabel annab ülevaate määrsõnaliidete kasutamisest.

Klass Liide	Viies	Kuues	Seitsmes	Kaheksas
-lt	27	16	14	15
-sti	12	5	4	11
-ti	5	5	3	2
-si	-	1	-	-
-misi	-	-	-	1
-ldi	1	-	-	-
-kesi	1	-	-	1
-malt	1	-	-	-
-li	1	-	-	-

Tuletatud omadussõnu esines kõigis töodes kokku 129. Tuletamisel oli kasutatud 14 omadussõnu tuletavat liidet. Adjektiivide liidetest esinesid kõige sagedamini -ne, -line, -kas, -lik, -v. Liidet -kas oli kasutatud kõige rohkem kaheksandas klassis. Kõige vähem esinesid liited -n /ühes sõnas kaheksandas klassis/, -jas ja +lane /ühes sõnas viiendas klassis/. Liidet -tu oli tarvitatud ühel korral viiendas ja kahel korral kaheksandas klassis. Järgnev tabel annab ülevaate omadussõnaliidete esinemusest.

Klass Liide	Viies	Kuues	Seitsmes	Kaheksas
-ne	17	20	10	16
-line	9	8	5	6
-lik	5	2	3	5
-kas	2	3	2	4
-v	6	5	6	5
-mine	3	1	1	1
-tu	1	-	-	2
-ik	1	1	2	1
-s	14	13	5	8
-ke	2	2	2	1
-n	-	-	-	1
-jas	1	-	-	-
-lane	1	-	-	-

A

aasta 7,8	arglik 5
aastaaeg 5,8	arglikult 5
abi 6,7,8	argpüks 5
abimajand 8	armas 6
aed 5,6,7,8	aru 6
aeg 5,6,7,8	arvama 5,6,7,8
aeg-ajalt 6,7,8	arvatavasti 8
aeglaselt 6,7,8	asetama 6,7
ahvatlev 5	asfalt 6
aianurk 6	asi 5,6,7,8
aiapost 8	asjata 7
aina 6	askeldama 5,6,7,8
ainult 5,6,7,8	askeldus 8
aisakell 5,6,7,8	astuma 5,6,7,8
ait 6	asuma 5,6,7,8
aitama 5,6,7,8	august 6
ajama 5,6,7,8	aur 6
ajenäitaja 6	auto 5,6,7,8
aken 5,6,7,8	autojuht 8
aknaraam 5	avama 5,8
alati 6	avanema 5,6,7,8
algama 6,7,8	avar 8
algul 5,6,7,8	avaus 8
algus 6,7,8	
alguskuu 6	
all /alla, alt/ 5,6,7,8	
alles 5,6,7,8	
alumine 5	
alus 8	
alustama 5,6,7,8	
ametlikult 6	
ammu 5,8	
ammuma 6	
andma 5,6,7,8	
aparatuur 8	

E

edasi 5,6,7,8
eelmine 5,8
eelolev 5
eemal 6,7,8
eemalduma 7
eemalolev 5
ees 5,6,7,8
eesmärk 7
ehe 5
ehmatama 5
ehmatus 7
ehmuma 5,6,7,8
ehtima 5,6,7,8
eile 7
eilne 6
eine 6
einestama 5,6,7,8
ekraan 8
eksitama 5
elama 5,6,7,8
elavnurk 5
elutu 5
ema 5,6,7,8
emapõder 8
enam 5,6,7,8
enamus 5
energia 8
enne 6,7,8
ennustama 5
eraldama 7
erak 8

eretama 5
eriline 5,7
erinema 8
eriti 5,6,7,8
esialgu 7
esik 6
esimees 7
esmaspäev 6,7,8
ettevalmistus 6

F

füüsika 8

G

grupp 6

H

haab 5,6
haakima 6
haarama 5,6,8
haavapuu 6
haavik 5
haavikuemänd 5,6,7,8
habe 6
habemik 6
haigutama 5
haigutus 8

hajuma 6
hakk 5
hakkama 5,6,7,8
halastamatult 8
halb 7,8
haledasti 5
haletsema 6
hall 5,6,7,8
hallikas 6
hallivatimees 6
harilik 7,8
harilikult 7,8
harva 8
hang 7
haukuma 5,6
haukumine 7
hea 5,6,7,8
heidutama 8
hein 5,6,7,8
heinamaa 8
heitma 6
hekk 5
helde 5
hele 7,8
heledalt 7
helendama 5,6,8
helesinine 5,6,8
helin 5,6,7
helisema 5,6,7
heljuma 7
helk 7,8
helkima 6,7
hellitama 6
helmes 7
hetk 6,7,8
hiiglane 7

hiiglasuur 7
hiilima 6,7,8
hilinema 6
hiljem 8
hing 6
hingamine 5,7
hirm 5,6
hirmutama 5,7,8
hirnatama 5,6,7
hirnuma 5,6,7
hirnumine 5,6
hobune 5,6,7,8
homme 5,6,7,8
hommik 5,6,7,8
hommikul 6,7,8
hommikune 5,8
hommikupoolne 6
hommikusöök 6
hommikutund 6,8
hommikuvine 8
hommikvõimlemine 5
hoog 6
hool 6
hoop 7
hoopis 5,6,7,8
hoopiski 7
hoov 7
hulk 5,6,8
hullama 6
hunnik 5
hunt 5,6,7,8
huvi 6
huvitav 5,6,7,8
hõbedane 7,8
hõige 6
hõikama 5

hõljuma 6
hõõruma 5,6
häbenema 6
häirimatu 8
hämar 5,7
hämarus 5,7
härm 7
härmaniit 5
härmas 6,8
härmasegune 8
härmatanud 6,7,8
härmatis 5,6,7
härmatiseniit 7
hästi 5,6,7,8
hää 7
häämitsus 8
hüpe 5,7
hüplema 5
hüppama 5,6,7,8
hüüdma 5,6
hüüe 5
hüvasti jätt 7

I

igatsus 8
igavalt 5,6
igihaljas 5
iidne 6
ikka 5,6,7,8
ilm 5,6,7,8
ilmavaatlus 8
ilme 5,7
ilmuma 6,7,8

ilu 5,6,7,8
ilus 5,6,7,8
ilutsema 6
imehästi 8
imeilus 5,6,7
imekaunis 6,7
imelik 5,6,7,8
imestama 6
imestamapanev 8
imetlema 5,6,7,8
imetore 8
inimene 5,6,7,8
isa 5,6,7,8
isegi 7,8
istuma 5,6,7,8
istutamispulk 8
isu 6

J

jaam 5,6,7,8
jaamahoone 7
jagama 6
jahe 6,7,8
jahedus 5
jahimees 6,7
jahisaak 6
jahu 7
jalakäija 5
jalas 5
jalg 5,6,7,8
jalgratas 5,7
jalgsi 6
jalutama 5,6,7,8

jalutuskäik 5
jonn 6
jooksik 8
jooksma 5,6,7,8
jooksusamm 5
ju 5,6,7,8
juba 5,6,7,8
juhtum 8
juhtuma 5,6,7,8
julgelt 5
just 7
jutlema 6
jutt 8
jutustama 8
juulikuu 6
juurde / juures,
juurest/ 5,6,7,8
juureke 5
jõgi 5,6,7,8
jõudma 5,6,7,8
jõudmine 5,6
jälle 6,7,8
jalg 5,6,7,8
jalgima 8
jändama 5,6
jänes 5,6,7,8
jänkuke 5
järele 5,6,7,8
järgmine 5,6,7
järgnema 6
järjekordne 5
järk-järgult 8
järsk 8
järsku 5,6,7,8

jätma 5,6,7,8
jää 5,6,7
jääma 5,6,7,8

K

ka 5,6,7,8
kaapima 5,8
kaasa 5,6,7,8
kaasasõitja 5
kaaslane 5
kabe 7
kadakas 8
kaduma 5,6,7,8
kaeblik 5
kaeblikult 6
kael 5,6,7
kahar 7
kaheraudne 7
kahisema 5
kahju 5,6,7,8
kaja 6
kajama 5,6
kela 6
kalapest 6
kalender 6,7
kallama 8
kallas 6
kalurimejake 6
kamakas 5
kandma 5,6,7,8
kauge 5,6

kapp 8	keerlema 7,8
kapsas 8	keerutama 5
karastav 8	keetma 5
kargama 5,7	kelgutama 7
karge 5,6,7,8	kell 5,6,7,8
kari 5	kellaaeg 5
kartma 5,6,7,8	kellahelin 6
kartulivõtmine 6	kena 5
karvakasukas 7	kepp 5
karvatutt 6	kera 5,6
kaseoks 6	kergitama 6
kasesalu 5,6	kerkima 7,8
kask 5,6,7,8	keskkool 8
kass 5,6	kesklinn 8
kasukas 5,6,7,8	keskus 8
kasutama 6	kestma 6,7,8
kasvama 5,6,7,8	kevad 5,6,7,8
katkema 6,8	kevadel 5,6
katkestama 5	kibekiire 6
katma 5,6,7,8	kidur 5
katse 8	kihutama 5,6,7,8
kattuma 6	kihutamine 8
katus 6,7	kiir 5,8
kaua 5,6,7	kiire 5
kauaoodatud 5	kiiresti 5,6,7,8
kaudu 5	kiirgama 8
kauge 5,6,7,8	kiirus 8
kaugenema 7	kiirustama 5
kaugus 5,8	kiitma 6
kaunis 6,7,8	kilge 6
kauplus 8	kilkama 7
kava 8	kilomeeter 5,6,7,8
kavatsema 5	kindlalt 8
keelama 7	kindlus 8
keerama 5,7	king 5,7

kingitus 6,8
kinnitama 6,7
kippuma 7
kirev 5
kirjeldama 8
kirju 5,6
kirjutama 8
kirvehoop 7
kitsas 5,6
klaas 8
klaasprisma 8
klass 5,6,7,8
klassikaaslane 7,8
kleit 8
klubi 8
kobar 5,8
kobisema 5
kodanik 6
kodu 5,6,7,8
kodumaa 6
kodutee 5
kogemata 5
kogu 8
kogukas 8
koguma 5
kogunema 5,6,7
kogunemiskoht 8
kohal 5
kohalik 8
kohati 5,6,7
kohe 5,6,7,8
kohendama 7
kohev 5,6,7,8
kohisema 7
kohmakas 6

koht 5,6,7,8
kohtama 5,7
kohtuma 8
kohver 5,7,8
koit 8
koitma 7,8
kokku 5,6,7,8
kole 5,6,7,8
kolhoos 5,6,7,8
kolin 6,8
kolistama 8
kollakas 5,7,8
kollane 5,6
kollendama 5
kolletama 5
koltuma 5,6,8
kombain 6
koms 8
komsiv 5
kontrollima 5
kontsert 6
koobas 6
kool 5,6,7,8
koolikell 8
koolikott 5,6
koolilaps 6
koolimaja 8
koolimine 5
koolinädal 5
koolipäev 6
koolitarbed 6
koolitee 5,6
koolitöö 7
koolivaheaeg 6
kooliõu 6,7

koomale 5	kroon 5,6,7
koorem 6,7	krudisema 5,6,7
koos 6,7,8	krõbistama 7
koostama 8	kräuksumine 5
kõputama 5,6	kuhu 5,6,7,8
kord 5,6,7,8	kuidas 5,6,7,8
kordamööda 5	kuiv 6
koridor 5	kujutama 5,8
koristustöö 5	kukkuma 5,6,7,8
korjama 5,6,7	kuld 5
korraga 5,6,7	kuldama 5
korrastama 5,6,7,8	kuldkollane 5,8
korrus 6,8	kuldne 6,7
korsten 6,7	kuldnokk 5
korter 7,8	kulgema 5,6,7
korv 5,6	kuljus 5,6,7
korvike 5	kullaurn 5
kostma 5,6,7,8	kummarduma 5
kott 8	kuninglikult 6
kraadiklaas 8	kunstnik 5,8
kraaksuma 5	kurb 5,6
kraan 5,8	kurbus 6
krabi 8	kurg 5
krabin 5	kurss 5
krabistama 5,8	kurvastama 6
krae 5,8	kus 5,6,7,8
krahmama 5,7	kuskil 5,7
krapsti 5,6	kutsu 8
krigisema 6	kutsuma 5,6,7,8
kriiksuma 7	kuu 5,6,7,8
krimpsutama 8	kuub 5,6,7
kristall 6	kuulama 5,6
kristalne 7	kuulatama 5,6,7

kuulduma 5,7,8
kuulma 5,6,7
kuulutama 8
kuur 5
kuusehiiglane 5
kuusejõnglane 6
kuusemetsatukk 6
kuusepõrakas 7
kuusik 6
kuusk 5,6,7,8
kõblas 8
kõdunema 6
koht 6,7
kõhualune 7
kõigutama 5,7
kõikjal 5,6,7,8
kõikuma 6
kõlama 6,8
kõle 8
kõlin 5,6,7
kõlisema 6,7
kõmpima 7
kõndima 5,6
kõnnitee 7
kõplama 8
kõplamine 8
kõrge 5,6,7,8
kõrs 7
kõrv 5,6,7,8
kõrval 5
kõrvik 6
kõrvulukustavalt 7
kõvasti 5
kõver 8
kõverik 7

käbi 5,6,7,8
käbikuningas 5
kähär 6,7
kähku 5,6,7
käima 5,6,7,8
känd 5,6,7
kännualune 6
käpp 8
kära 6
kärarikkalt 5
kärbes 7
käre 6,7,8
kärmesti 8
käsi 5,6,7,8
käterätt 8
kääksuma 5,6
kääksumine 5
käänak 7
köök 5,6,7,8
kübar 5
kükitama 6,7
küla 5,6,7,8
külastama 6,7,8
kül 5,6,7,8
külitama 7
küll 5,6,7,8
küllalt 5,8
külm 5,6,7,8
külmapüha 7
külmataat 7,8
külmetama 8
külviaeg 6
künd 8
kündma 5
küngas 5

küpsetama 8
küsimä 5,7
küür 8
küüt 5

L

laadima 7
laager 6,8
laenama 6
lage 5,6,7,8
lagendik 6,7,8
lahkuma 5,6
lahkumine 5
lai 5,6,7
laine 6
laiskvorst 7
laiuma 6,7
lamama 5,7
langema 5,6,7,8
langemine 5
langenu 5
langus 7
laotama 5
laps 5,6,7,8
laskma 5,6,7,8
laskuma 5
latv 5,6,8
lauajupp 6
lauakell 5
laud 5,6,7,8
laul 5,6
laulma 6
laululind 5

laupäev 5,6
lausa 5,6
lausuma 6,7
laut 6,8
laviin 8
leegitsev 5
leek 6
leevike 7
lehehunnik 5
lehekera 6
lehekuld 5
lehevaip 5,6
lehm 6,8
leht 5,6,7,8
lehtpuu 5,6
lehtpuumets 5
lehvitama 7
leib 8
leidma 5,6,7,8
leiduma 8
lainarüü 6
lemnikkoer 5
lend 6
lendama 5,6,7,8
lendlema 5,7
lennutama 5
lepakoor 7
lepavõsa 8
lepavõsastik 5
leppima 5,6
libe 5
libedasti 8
libisema 5,6,7,8
liblikas 6
liduma 5
liigutama 6,8

liigutus 8	lugemata 5
liikuma 5,6,7,8	lugu 6
liikumatul 8	lukustama 5
liivakast 6	lumehang 7
liivatama 6	lumehelves 5,7
lill 5,8	lumekamakas 8
lind 5,6,7,8	lumekiht 5
linn 5,6,7,8	lumekord 7
linnake 8	lumekuhil 8
linnalähedane 6	lumelatakas 5
linnapiir 6	lumemägi 8
linnuparv 6	lumemüts 5,8
lippama 5,6,8	lumepahmakas 7
lipsama 8	lumeredel 7
liputama 5	lumeräitsakas 7
lirtsuma 5	lumesõda 7
lisa 7,8	lumetomp 6
lisama 6	lumetort 8
litter 5,7	lumetutsakas 6
liuglema 6,7	lumetutt 5
loitma 6	lumevaip 6,8
loiult 5	lumi 5,6,7,8
longus 6	lumine 5,6,7,8
loodus 5,6,7,8	lunastama 8
loojuma 5	lust 5
lookas 6	luurama 8
looklema 5,6,7	lõbus 5,8
loom 5,6,7,8	lõbusalt 5,6,7
looma 7	lõgistama 6
loomake 5,8	lõhestama 6,8
loopima 5	lõhkema 5
loor 5,6,7	lõhn 7,8
lootma 8	lõhnama 8
luba 7	lõik 5
lugema 5	lõikusaeg 6

lõke 6,8
lõoke 5
lõpetama 5
lõpuks 5,6
lõuna 5,6
lõunamaa 5
lõunasöök 8
lõõmama 8
lõõtsuma 7
lõõtsutama 5
läbi 5,6,7,8
lähedal /lähedale,
lähedalt/ 5,6,7,8
lähedus 5
lähenema 5,6,7,8
lärmakalt 6
lävi 7
lõssutama 7
lööma 6,7,8
lühike 6,7
lukkama 6
lukkuma 5

M

maa 5,6,7,8
maalima 6,8
maantee 5,6,7
maapind 5,6,7
madal 6
magaja 5,6
magama 5,6,7,8
magine 6
magamistuba 5

magus 5,6
mahalangenud 5
maisipõld 6
maitsev 5
maja 5,6,7,8
male 7
mantel 5,6,7
mari 5,6,8
marjakorv 6
marjuline 6
marssima 8
mass 7
materjal 6
matk 5,6,7,8
matkama 6
meel 5,6,8
meeldima 5,7,8
meeldiv 5,7,8
meeldivalt 5
meelitama 5,8
meenuma 5,6,7
meenutama 8
mees 6,7,8
meeter 5,7
mehike 5
meri 5,6
merirohi 6
mets 5,6,7,8
metsalagendik 7
metsamaja 7
metsaserv 5,6
metsasiht 8
metsatee 5,6
metsatukk 5,6,8
metsavaht 7,8
metskits 8

metsloom 5,8
minek 7
minema 5,6,7,8
minut 5,8
mitmevärviline 6
mitte 5,6,7,8
moodne 8
moodustama 7,8
mootor 6
mudilane 5,7
muinasjutt 5
muld 5
mullapõu 5
mullune 7
murdma 6
mure 5,7
muretsema 5
muru 6
muserdama 6
must 5,6,7,8
mustendama 6
mustikas 6
muusika 6
muutma 7
muutuma 5,6,7,8
mõneajaline 6
mõnikord 5
mõnus 6
mõnusasti 5
mõte 5,6,7,8
mõtisklema 6,7
mõtlema 5,6,7,8
mõtlikult 5
mäetipp 7
mäger 5,6,7
mägi 5,6,7,8

mähkima 5
mälestussammas 5
mänd 5,6,7,8
mäng 5
mängima 5,6,7,8
männik 5
männipuhm 5
männitukk 6
märatsema 6
märg 6
märkama 5,6,7,8
märkima 5,6
mätas 5
määrima 5,6
mõllama 5,7
mööda 5,6,7,8
mööduma 5,6,7,8
mööbel 7
müks 6
müksama 8
müra 5
mürin 5
mürisema 6
müts 5,6,7,8
mütsike 5,6,7
müüma 7
müür 6,7

N

naaberküla 5
naeratama 5,6,8
naerma 5,6,7,8
nagin 8

nagisema 5,6	nälg 7
naine 6,7	näpistama 7
nali 7	näpp 8
naljamees 7	närbuma 8
naljatlev 7	närime 7,8
naljaviskamine 8	närimine 8
natuke/ne/ 6,7	näsima 5
nii 5,6,7,8	näärid 7
niipea 5	näärikuusk 7
nimi 6,7	nääripidu 8
nimetama 5	näärivaheaeg 5,8
nina 5,6,7	näärivana 8
niutsuma 5	nööp 5
nohin 5	nöör 5
noor 5,6,7,8	nüüd 5,6,7,8
norutama 5,6	
november 8	
nukk 8	0
nukker 5	
nukralt 5,6,7	
nukrus 5,6	oht 8
nukrutsema 7	ohtrasti 8
number 8	oivaline 8
numbrilaud 8	oja 8
nurk 5,6,7,8	okas 5,6
nuruma 5,6	oks 5,6,7,8
nutma 5,6	okstevõra 8
nõlv 5	olema 5,6,7,8
nõudma 7	omeette 5
nägema 5,6,7,8	omalaadne 6
nägu 5,7,8	omanik 7
nähtavale 5,6,7,8	omapäevane 5
näide 6	ometi 5
näima 6,8	onu 6,7
näitama 7,8	ootama 5,6,7,8
näksima 7	ootamatult 8

ootamatus 5
orav 5,6,7,8
oravake 5,7,8
org 5
osa 5
osav 8
ostma 6,7,8
osuti 5,6,7,8
ots 5,7
otsa /otsas,
otsast/ 5,6,7,8
otsima 7
otsimine 5
otsus 5,7
otsustama 5,6,7,8

P

paadisild 6
paar 6
paat 6
padi 6
pagas 7
pagema 5
pahane 5
paharet 8
pahaselt 8
pahin 5
pahisema 6
pahmak 7
pahvak 5
painutama 5
paistma 5,6,7,8
paitama 7

pakane 5,6,7,8
pakkima 6,7,8
paks 5,6,7,8
paksus 8
palav 8
palgijupp 6
palitu 7,8
palitunööp 5
paljas 5
palk 7
paluma 6
palvel 7
panema 5,6,7,8
pannkook 6
pappel 5
paraad 8
parajasti 5,6,7,8
paras 5
pargitee 6
park 5,6,7,8
parv 5,6
pats 6
paugupealt 8
paugutama 8
pauk 7
paukuma 5,7
paun 6
pea 5,6,7,8
peaaegu 6,7,8
peagi 5,6,7,8
peal /peale, pealt/ 5,6,7,8
peatama 5,6,7,8
peategelane 8
peatsealt 7
peatuma 5,6,7,8
peatust 8

peatuskoht 8
peenike 5
pehme 5,6,7,8
peitma 8
peoriided 8
perekond 6
peremees 6
perenaine 6
pererahvas 6
pesa 5
pesema 5,6,7,8
petma 5
petrooleumilamp 6
pidama 5,6,7,8
pidu 8
pihk 6
pihlakakobar 5
pihlakapuu 5
pihlakas 5,8
pihlamari 5
pihlapuu 5
piiluma 6,7,8
piim 8
piimanaine 6
piip 6
piir 5,7
piirivalvekordon 7
piirivalvur 7
pikk 5,6,7,8
pikkamisi 8
pilduma 8
pilet 6,7,8
pilk 8
pilt 6,7,8
pilv 5,6,7,8
pilvesagar 8
pilvine 8

pilvitu 8
pime 5,6,7,8
pimedus 5
pimenema 5
pimestama 8
pinevus 8
pingsalt 5
pingutama 7
pink 5,6,7,8
pirnipoiss 6
pirnipuu 6
pirukas 8
piserdama 5
pisäike 5,6,7,8
pistma 5,6,7,8
pitsloor 7
plagama 6
plaksutama 5
pliiats 5
pliit 6
plärisema 5,6,7,8
pobin 6
pohl 5,6
pohlaleht 5
poiss 5,6,7,8
polka 6
pooleldi 5
poriloik 5
porine 5,6
portfell 5,6,7,8
post 7,8
postihobune 7
potsatama 5
pragin 5
praht 6
praksuma 7
praktika 8

prantsatama 6
prillid 8
prisma 8
proovima 5,6,7,8
pruun 5,6,7,8
pruunikas 8
pudenema 5,7
pugema 5,6
puhang 7
puhas 5,6,7,8
puhastama 5,8
puhkama 5,6,7,8
puhkekodu 6
puhkima 5,7
puhkus 6
puhuma 5,8
puistama 5,6,7,8
pulber 8
punakaspruun 5
punama 5,8
punane 5,6,7,8
punetama 6,7
punt 5
punuma 7
puri 6
puravikupoiss 5
purema 5
puristama 5
purjekas 6
purpurpunane 5
purpurselt 5
purskama 5
puru 6,8
purunema 6
pusima 5

puu 5,6,7,8
puuduma 8
puudus 5,8
puuhiiglane 7
puukont 8
puuleht 6
puur 5
puutuma 5
puutüvi 5
pöder 7,8
põhjustaja 8
põld 5,6,7,8
põllutöömasin 6
põlv 6
põnev 5
põnevus 6
põnts 8
põrand 6
põrisema 6,7
põsk 7
põu 5
põõsas 5,6,7,8
põõsastik 8
päev 5,6,7,8
pähkel 5,6,7,8
päike 5,6,7,8
päikeseketas 6,8
päikesekiir 8
päikesekiireke 8
päikesepaisteline 5,6,7,8
pärast 5,6,7,8
päris 5
pärl 6
pärn 5
pääsema 5,6,7,8

päästma 7,8
pöörama 5,6,7,8
pöörduma 5,6,7,8
pühalik 7
pühapäev 5,6,7,8
pühendama 5
pühkima 6,7,8
püüdma 5,6

R

raadio 5,6
raadiomaja 6
raadiosaade 6
raadiostuudio 6
raagus 5,6
raatsima 5
rada 5,6,7,8
rahu 5,6,7,8
rahulduma 7
rahulik 8
rahulikult 6,7
rahustama 6
raiskama 7
raiuma 7
rajama 5
rakendama 5,7
raksuma 6
rand 6
ranits 6
raputama 6,7,8
raske 5,6,7,8
raskesti 8

raskus 6
raudruun 7
raudtee 5,7
raudteejaam 5,8
raudteetamm 5
rebane 5,6,7,8
reejalas 6
regi 5,6,7,8
rehi 6
reis 7
reisima 6,7
reisivalmis 5,8
retk 8
rida 6
riie 5,6,7,8
riietuma 5,6,7,8
riietus 6
riisuma 8
riivama 8
rikas 8
rikkuma 5,6,7,8
ringi 5,6
ringutama 5
rippuma 6,7
ristuma 7
risu 7
rivistama 6
roheline 5,6,7,8
rohi 6
rong 5,6,7,8
ronima 5,8
roosakas 8
rukipõld 7
rutt 8

ruttama 5,6,7,8
ruttu 5,6,7,8
ruum 6
ruun 6,7
rõõm 5,6,7,8
rõõmsalt 5,6,7,8
rõõmus 5,6,7,8
rõõmustama 7
rähn 5,6,7
rändama 6,7
rätt 7
rääkima 5,6,7,8
rööbiti 7
rühkima 5
rühm 6,7
rühmajuhth 6
rüü 5,6,7,8

S

saabas 6,7
saabuma 5,6,7,8
saabumine 8
saal 8
saama 5,6,7,8
saan 5,7
saanitee 7
saatma 6,7,8
saba 5,8
sabatutt 5
sadama 5,6,7,8
sageli 5
sagimine 6,7
sahin 5,6

sahisema 5,6,7,8
sahistama 6
salaja 6
salapäraselt 5
sall 7
samblatutt 6
samblik 7
samm 5,6,7,8
sammal 5,6,7
sammuma 5,7
sassis 5
sattuma 8
seadma 5,6,7,8
seal 5,6,7,8
sealsamas 5,6
segama 6
seeme 5
seen 5,6
seenekorv 6
seeneline 6
seep 5
sees /seest, sisse/
5,6,7,8
seiklema 6
sein 5,7,8
seinakell 7,8
seisatama 5,7
seisma 5,6,7,8
sekund 8
selg 5,6,7,8
selge 5,6,7
seljakott 6,7,8
seljataga 5
september 6
serv 8
serval 5,6

side 6	sukad 5
siduma 5	suleline 5
sigala 5	sulgema 5,6,7
siht 5,6,8	sulguma 8
sihtkoht 6	sulpsama 5
siil 5,6	sumama 5
siin 5,6,7,8	sumpama 6
siis 5,6,7,8	suplema 6,8
sillerdama 6	supp 6
silm 5,6,7,8	surema 7
silmama 5	surm 7
silmapaistev 5	suu 5,6
silmapiir 5,8	suunama 8
silmapilk 5	suund 5
silmipimestav 5,7,8	suunduma 6,7
silmitsemine 8	suur 5,6,7,8
sinakas 5,7	suusakepp 6,7
sinakasroheline 5,7	suusamatk 5,6,7,8
sinetama 7	suusamääre 7
sinine 8	suusanina 7
sirama 5,8	suuserada 5,7,8
sirguma 8	suusaretk 5,6,7,8
sisenema 6	suusataja 5,6,7,8
siutsuma 7	suusatamine 7
sobiv 6	suusk 5,6,7,8
soe 5,6,7,8	suuskur 8
soojalt 5,6	suutma 5,8
soov 8	suvepraktika 8
soovitama 5	suvi 5,6,7,8
sosistama 5,7	sõber 5,6,7,8
spordipüksid 6	sõbrake 5
suhkrupeet 8	sõbratar 7
suhkrupeedipõld 8	sõbrustama 7
suitsema 7	sõidutama 7
suitsusammas 7	sõit 5,6,7,8
sujuvalt 7	sõitma 5,6,7,8

sõna 7

sõnama 5,8

sõprus 7

sõrm 5,7

sõudma 5

sädelema 5,6,7

säilitama 6

särama 5,7,8

sätendama 5,6,7

sättima 5,6

söögikoht 8

söögipoolis 7

söök 5,6,7

sööma 5,6,7,8

söödma 6

sügav 6,7

sügavamale 5,7

sügis 5,6,7,8

sügisene 5,8

sügisekuulutaja 6

sügishommik 6

sügisilm 5

sügispäev 5,8

sügistorm 6

sügistuul 6,8

sügistöö 5

sügisvihm 5

sündima 7

sündmus 8

süsi 7

süvenema 8

süütama 6

T

taamalt 5,7

taat 5,6

tabama 7

taevas 5,6,7,8

taevaserv 6

taevavõlv 6

taga 5,6,7,8

tagasein 5

tagasi 5,6,7,8

tagasitee 8

tagavara 7

tahe 5

tahtma 5,6,7,8

taim 8

taipama 6

talitama 5

tall 5,6,7

tallama 5,8

talliuks 5

talv 5,6,7,8

talvehommik 5,6,7

talvelilm 5,7

talvekorter 5,6

talvel 5,6,7,8

talvelõbu 7

talvepäev 5

talvetagavara 5

talveuni 5

talveõhk 5

talveõhtu 7
talvine 5,6,7,8
talvituma 6
tamm 5,6
tammeallee 6
tantsumuusika 5
tara 7,8
tardunult 5
tasa 5
tasakesi 5,7
tasane 6
tasku 7
taskukell 8
taskuraamat 6
tatsama 8
tavaline 5,6,7,8
tavaliseltki 5
teadma 5,6,7,8
teatama 6,7
tee 5,6,7,8
teekond 6,7
teeleminek 7
teene 6
teeperv 7
teerada 5
teerajaja 5
tegema 5,6,7,8
tegemine 5
tegevus 5,8
tegu 5
teisevärviline 5
teistmoodi 5
tekk 7,8
tekkima 5,6
temp 6
temperatuur 7

tempo 5,7
tera 5
terasemalt 5
terav 6,8
terve 5,6,7,8
tervitama 5
tervitus 6
tibutama 6
tihane 6,8
tihe 6,7,8
tihedus 7
tihti 6,8
tiirutama 5
tiivajälg 6
tikk 7
tiksuma 5,6,7,8
tiksumine 5,6
tilin 5
tilisema 5,6
tilkuma 5
tinahall 6
tipp 7
tirin 5,8
tirisema 6,7,8
toibuma 5
toiduaine 8
toiduotsing 6
toimetus 6
toimuma 8
toit 5,7
toksima 5,7
tool 6
tooma 5,6,7,8
tore 5,6,7,8
toredasti 5
torisema 7

torkama 5
torm 5,6
tormama 7,8
tossutama 7
traavima 6
traktor 5,6
trepp 5,6
triibuline 8
triip 5
trügima 5
trükkima 8
tuba 5,6,7,8
tubli 8
tublisti 5
tugev 7,8
tuhm 8
tuhmilt 5
tuisk 5,7
tuiskama 5,7
tuju 6,8
tujukas 6
tulek 5,6
tulema 5,6,7,8
tuletama 8
tuli 5,8
tulija 5
tume 7
tumeroheline 5
tund 5,6,7,8
tundma 5,6,7,8
tunduma 5,6,7,8
tungima 7,8
tunnikontroll 8
tunnistäht 6
tunnus 6
turtsuma 5

tuttav 5,7
tuttsaba 6
tuul 5,6,7,8
tuulehoog 5
tuuleiil 7
tuulepoiss 6
tuulepuhang 5
tuuline 8
tõeline 5,6
tõkkepuu 5
tõmbama 5,6,7
tõrjuma 8
tõotama 8
tõru 5
tõrvama 6,8
tõttama 6,7,8
tõukama 5,7
tõus 7
tõusma 5,6,7,8
tädi 5,6,7,8
tähelepanu 6
tähendama 5
täielik 6
täiesti 5,8
täis 6,7,8
täitma 6,7
täituma 8
tänama 6
tänav 5,6,7,8
täpik 5
täpp 6
täpselt 8
tärkama 7,8
töö 5,6,7,8
tööjõud 5
tõotama 8

töötamine 8
tüdruk 5,6,7,8
tühi 5,6,7,8
tükk 8
tütar 7
tüvi 5,7

U

udu 6
udune 6
uduvihm 5
uhke 5
uhkeldama 6,8
uhkelt 5,6
uinak 6
uinuma 6,8
uitama 6,8
uks 5,6,7,8
ukse kell 6
ulatuma 6,7
ulguma 5,6,7
ulgumine 5,6,7
umbes 5,6,7,8
umbrohi 8
undama 6
unekott 6
unenägu 6
uni 5,6,7,8
unine 6
uniselt 8
unustama 5,7,8
urg 6,7

usin 8
usinalt 5
uss 7
uudishimulikult 5,7
uudistama 5,8
uuesti 5,6
uurima 6
uus 5,6,7,8

V

vaatama 5,6,7,8
vaatlema 5,6,7,8
vabisema 8
vaev 8
vagun 5,6,7
vahe 8
vaheaeg 6
vahel 5,6,7
vahemuusika 5
vahemäng 5
vaher 5
vahetus 6
vaht 6
vahtima 6
vaik 7
vaikima 8
vaikne 5,6,7,8
vaiksemalt 5
vaikus 5,6,7,8
vaimustama 8
vaimustus 8
vaip 5,6,7,8

vajalik 5,8	varane 6,7
vajama 8	vares 5,6
vajuma 5,6,8	vari 6,7
vajutama 7	varisema 5,7,8
vaksal 8	varitsema 6
valendama 7	varjupaik 5
valge 5,6,7,8	varrukas 7
valgendama 7	varsti 5,6,7,8
valgus 8	varustus 6
valguskiir 8	vastlasõit 6
valgustama 8	vastu 6,7,8
vali 5,6	vatt 5
valima 6,7,8	vedama 6
vallitsema 5,6,7	vedur 5,6
valjusti 5	veejuga 8
valkjas 5	veelomp 5
vallatlemine 6	veepiisk 5
valmima 5,8	veepuudus 6
valmis 6	veerand 8
valmistama 5,6	veeretama 5,6
valmistuma 5,6,7	veerev 5
valu 5	veetma 6,8
valus 6	veli 5
valutama 8	vend 5,6,7,8
valvur 6,7	venima 8
vana 5,6,7,8	veri 5
vanaeit 8	vesi 5,6,7,8
vanaema 5,6,7,8	vestlema 6
vanaisa 6,7,8	videvik 8
vanalõane 8	viga 5
vanamemm 7	vihm 5,6,7,8
vanapagan 8	vihmapilv 8
vanker 6	vihmapisar 5
vannituba 6	vihmasagar 6
vara 6,7	viibima 8
verahommik 5,6	

viil 6
viima 5,6,7,8
viimati 5
viimne 6,7,8
viimnepäev 8
vikerkaarevärv 6
vikerkaarevärviline 6
vile 5,6,7
vilets 8
vili 5,6
vilistama 5,6,7
viljakoristustöö 6
vileõppu 6
vilkalt 6
vilkaatama 5,6,7,8
vilt 5,7
vinguma 5,7
vinnama 8
viskama 5,6,7,8
vist 5,6,7,8
vitsakimp 8
vooderdama 5,6
voodi 5,6,7,8
voorima 6
vuhisema 5,8
võbisema 5
võima 5,6,7,8
võimalik 5
võimlema 5,6,7
võpatama 6,7
võrdlema 5
võsa 6
võsastik 5
võtma 5,6,7,8
väga 5,6,7,8
väike 5,6,7,8

väli 5,6,7
välisuks 5
välja 5,6,7,8
väljasõit 8
väljuma 5,6,7,8
värav 5,6
värin 5
väriseama 8
väristama 6
värske 6,7,8
värv 5,6,7,8
värviderohke 5
värviküllane 5,8
värviküllus 5
värviline 5
värvima 5
väsima 5,6
väänlema 7

õ

õde 5,6,7,8
õhetama 7
õhk 5,6,7,8
õhtu 5,6,7,8
õhtul 5,6,7,8
õhtune 6
õiendama 8
õige 5,6,7,8
õigus 5
õis 6
õlg 6,8
õng 7
õnnelaps 7
õnnestuma 5

õpetaja 8
õpilane 5,6
õppeaasta 8
õppetegevus 8
õppetöö 8
õppetükk 7
õppeveerand 8
õppima 6,7
õppus 8
õrn 5,6
õrnalt 5
õrnroosa 7,8
õu 5,6
õun 6
õunapoiss 6
õunapuu 6,7

A

ähkiv 7
ähmaselt 6
ähvardavalt 5
äkki 5,6,7,8
äpardus 7
ära 5,6,7,8
äralend 5
ärasõitja 7
ärataja 8
äratama 5,6,7,8
äratuskell 5,6,7,8
ärkama 5,6,7,8
ärritatud 7
äär 5,6,7
äärelinn 8

ääres /äärde, äärest/ 6,7,8

ö

öö 5,6,7,8
ööbima 8
öökülm 5,6
öölaud 8
öösel 5,6,7

ü

üha 6,7
üheskoos 5,7
ühinema 6
ühtekokku 8
ühtlane 5
üksik 5,6,7,8
üksinda 5,7,8
üldse 5
üle 5,6,7,8
üleliigne 6
ülemeelikult 5
üleni 8
üles 5,6,7,8
ülesõidukoht 5,6
üleval 5,8
üllatus 5,8
ümber 6,7,8
ümberringi 5,7
ümbritsema 6,7
ümbrus 5,8

ümisema 5

üsna 5,6

üttelema 5,6,7,8

K o k k u v ö t e

Õpilaste sõnavara suureneb pidevalt. Igas õppeaines omandavad nad uusi mõisteid ja sõnu. Eriti hästi on sõnavara kasvu märgata õpilaste töödes viiendast kuni kaheksanda klassini. Viiendas klassis oli viiega hinnatud töödes eri sõnu 75,6%, kaheksandas aga juba 82,5%. Neljaga hinnatud töödes oli eri sõnu viiendas klassis 71,6%, kaheksandas - 80,3%. Nõrgema hinde saanud töid ei saa sõnavara rikkuse seisukohalt alati arvestada, sest neis esineb palju õigekirjavigu, mis viivad hinde alla. Sõnavaralt võivad need veel paremadki olla kui nelja või viiega hinnatud kirjandid. Töö hindamisel on arvestatud peale sõnavara veel muidki komponente, näiteks õigekirja- ja interpunktsioonivigu.

Alljärgnev tabel näitab eri sõnade kasvu /võetud on keskmised/:

Töö hinne Klass	5	4	3	2
viies	75,6	71,7	72,2	64,2
kuues	78,5	76,0	73,8	68,3
seitsmes	81,1	77,6	74,3	80,7
kaheksas	82,5	80,3	73,2	-

Mida vanemas klassis õpilased on, seda suurem on nende huvi omapärase sõnavara vastu, seda järjekindlamalt jälgitakse oma väljendust, püüdes vältida liigseid kordumisi ja väga kulunud sõnu. Sellist oma kirja jälgimist tuleb õpilastel muidugi pidevalt arendada, juhtides tähelepanu nende endi kirjalike tööde keelele ja lastes seda võrrelda kaaslaste töödega või ka kirjanduslike teoste keelega. Õpilaste tähelepanu tuleb sellele juhtida, et nad kirjutatu kontrollimisel jälgiksid, et sõnad liiga sageli ei korduks.

Vaadeldud kirjanditest kõige suurem eri sõnade keskmine oli töös VH, 3, 7^b, X, nimelt 85,6%, kõige vähem eri sõnu oli ühes seitsmendal klassi kirjandis /TT, 3, 7^b, X/ - 58,8%.

Viienda, kuuenda klassi kirjandeis esines väga palju võrdlusi. Ülekaalus olid just sõnad, mida tavaliselt kasutatakse kirjeldustes - nad annavad konkreetse kujutuse antud nähtusest või esemest. Vanemate klasside õpilaste töödes võrdlusi enam nii palju ei esinenud. Leidus rohkesti häid sünonüüme:

jänes - haavikuemand, hall pikakõrvamees, jänese-poiss, jänese-kikkkõrv, jänkupoiss, jänku-tuttsaba, nudisaba, pikkkõrv;

orav - käbikunungas, kohevsaba-orav;

rebane - kanavaras, kanavaras-punasaba, reinuvalder jne.

Üldised olid aga nende omapäraste sõnade kõrval tavalised, igapäevased väljendid. Verbidest olid levinumad minema, olema, otsustama, suusatama, tulema jne. Adjektiividest oli kõige rohkem tarvitatud järgmisi sõnu: hea, ilus, kõrge, suur, soe, valge, väike, külm. Adjektiivide kasutamine vanemates klassides mõningal määral suureneb, väheneb aga pronoomenite kasutamine. Õpilased on juba harjunud jälgima hoolikamalt oma tööd ja asendavad liiga sageli ettetulevad

asesõnad nimisõnadega. Nimisõnade osatähtsus suureneb vanemates klassides. Kõige sagedamini korduvad nimisõnad olid peamiselt tingitud kirjandite teemadest: kuusk, lumi, mets, mägi, põld, päike, suusk. Koolis tuleks pöörata suuremat tähelepanu verbide omandamisele. Verbide arvu kasvu vanemate klasside õpilaste kirjandeis pole kahjuks märgata. Ei tohi aga unustada, et just verbide rohke kasutamine muudab keele dünaamilisemaks. Adverbe esines kirjandeis tavaliselt üsna palju, kuid suuremas osas olid need väga igapäevased sõnad: hästi, kohe, nüüd, seal, siin, väga, äkki.

Allpool toodud tabelist saame ülevaate, mis iseloomustab sõnaliikide esinemust erinevate klasside õpilaste kirjandeis.

Eri sõnade esinemissagedus /protsentides/ sõnaliikide järgi:

Klass Sõnaliik	Viies	Kuues	Seitsmes	Kaheksas
Subst.	21,2	24,6	25,6	25,9
Adj.	6,1	6,6	6,6	8,2
Pron.	5,7	5,9	4,9	5,6
Num.	0,9	0,6	0,7	0,9
Verb	18,9	19,2	19,2	16,8
Adv.	13,0	11,7	12,3	13,2
Kaass.	2,7	3,0	3,7	2,3
Konj.	4,1	3,8	3,7	3,9
Interj.	0,3	0,2	0,2	0,1
Kokku	72,9	75,6	76,9	76,9

Vanemate /s.o. seitsmenda, kaheksanda/ klasside õpilaste kirjandeis on tõusnud liitsõnade osatähtsus. Viienda ja kuuenda klassi kirjandeis oli valitud katkendi ulatuses keskmiselt 3-4 liitsõna, seitsmendas ja kaheksandas aga juba 6-8.

Viienda klassi õpilaste kirjeldus on võrdlemisi napp, detailidevaene. Vanemates klassides tuleb uusi sõnu üha juurde. Kirjeldused täpsustuvad, muutuvad üksikasjalisemaks, selgemaks. Võetakse kasutusele järjest uusi sõnu. Mõnikord kasutatakse küll sõnu, mille tähendus pole päris selge. Emakeele õpetaja ülesandeks on õpilastele nende sõnade tähenduste selgitamine, millede kasutamisel esineb vigu. Valides oskusklikult sõnu, mida tundides aktiviseerima hakata, teeb eesti keele õpetaja ära suure töö õpilaste sõnavara rikastamisel.

Seitsmenda ja kaheksanda klassi õpilastel ilmneb suurem huvi töö sõnastusliku külje vastu. Püütakse leida omapärasemaid sõnu. Sellega kaasnevad sageli eksimused, ebatäpsused, mis iseloomustab aga ka viienda ja kuuenda klassi õpilaste kirjandeid: kasutati sõnu, mille tähendust täpselt ei teatud.

Diferents paremate ja nõrgemate kirjandite eri sõnavara vahel on küllaltki suur - mõnel juhul peaaegu 30 %. See on iseenesest juba üheks näitajaks, mis tingib sõnavaralise töö pidevust - on vaja viia kõik tööd paremate kirjandite tasemele. Emakeele õpetaja ees seisab konkreetne ülesanne - sõnade omandamisel tuleb silmas pidada ka nende ortograafiat. Selles osas esineb veel lünki. Sõnavaraliselt hea töö võib paljude õigekirjavigade pärast saada puuduliku hinde. Hindamisel tuleb arvestada rohkem töö sõnavaralist külge - see stimuleerib õpilasi teadlikumalt omapärase sõnavara omandamisel töötama.

Õpilaste sõnavara arendamine koolis on tähtis ülesanne. Mida mitmekülgssem on õpilase sõnavara, seda kergem on neil uusi teadmisi omandada ja olemasolevaid oskusi kõigile arusaadavalt väljendada. On vajalik pidev tegelemine sõnavaraga õppetundides ja esinevate puuduste kõrvaldamine.

Kasutatud kirjandus

1. Адрианова Л. Н., Творческие сочинения учащихся У - III классов, М., 1958.
2. Claug, G., Hiebsch, H., Die sprachliche Gestaltung des Unterrichts. Berlin 1958.
3. Koemets, E., Suulise ja kirjaliku kõne arendamine. "Nõukogude Kool" 1961, nr. 2.
4. Колосов П.И., Словарная работа на уроках литературного чтения, М., 1955.
5. Laugaste, G., Sõnavaraõpetusest emakeele tunnis. Eesti keele õpetamise metoodika küsimusi III. Tallinn 1962.
6. Möller, G., Sehen, Denken, Reden, Schreiben. Berlin 1962.
7. Нехаев Х.В., Описание природы, "Русский язык в школе", 1957, № 4.
8. Пиняева З.А., Обогащение словаря учащихся при проведении творческих работ, "Русский язык в школе", 1959, № 4.
9. Praakli, K., Kirjandiõpetuse põhijooned 8-klassilises koolis. - Kirjanduse õpetamise metoodika küsimusi III. Tallinn 1962.
10. Praakli, K., Kõnearendustund ja kirjandid ekskursioonimaterjali alusel. - Eesti keele õpetamise metoodika küsimusi III. Tallinn 1962.
11. Rommel, N., Valgma, J., Riikoja, E., Eesti keele grammatika VIII-X klassile. Tallinn 1961.

Kasutatud lühendid

abimäärs. - abimäärsõnad,
adj. - adjektiivid,
adv. - adverbid,
ajamäärs. - ajamäärsõnad,
hulgamäärs. - hulgamäärsõnad,
interj. - interjektsioonid,
kaass. - kaassõnad,
kohamäärs. - kohamäärsõnad,
konj. - konjunktsioonid,
küsimäärs. - küsimäärsõnad,
num. - numeraalid,
pron. - pronoomenid,
rõhumäärs. - rõhumäärsõnad,
subst. - substantiivid,
viisimäärs. - viisimäärsõnad.

Tingmärgid:

- - rõngas mõne arvu ümber tabelis tähendab, et vastava sõnaliigi sõnu esines väga palju,
- - selline kastike numbri ümber tähendab, et vastava sõnaliigi sõnu esines vähe.

S i s u k o r d

Essõna	2
Sissejuhatus	5
Kirjandite analüüs	
I. Sõnaliikide esinemus	18
II. Õpilaste sõnavara muutumine	49
III. Omapärast sõnavara	51
Sõnastik	61
Kokkuvõte	98
Kasutatud kirjandus	103
Kasutatud lühendid	104